

Lélegzet Alapítvány

A környezetbarát gazdaság és a nemzeti vagyon

Dr. Bencze Izabella

Készült a
„ZÖLD GAZDASÁGÉLÉNKÍTÉS – Környezetgazdászok kiútkeresése”
című kutatás keretében

a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal megbízásából
a Gazdasági és Szociális Tanács felkérésére

Budapest, 2010. szeptember

Lélegzet Alapítvány • 1075 Budapest, Károly krt. 3/a. • www.zoldneklennimegeri.hu

A kuratórium tagjai: Vida Gábor akadémikus (elnök),
Dr. Kemény Attila, Dr. Kerekes Sándor, Dr. Ligetvári Ferenc, Dr. Novák Ágnes

A környezetbarát gazdaság és a nemzeti vagyon

Tartalom

Bevezető	671
1. A nemzeti vagyon mibenléte; szerepe, feladata az állam működésében.....	673
1.1. Általános elemzés.....	673
1.2. A magyar viszonyok.....	675
2. A nemzeti vagyon összetételének szempontrendszere.....	676
3. Vagyongazdálkodási stratégia.....	678
4. Az egyes vagyontárgy-csoportok, azok kezelése.....	682
4.1. Nyilvántartási adatok.....	682
4.2. A kizárólagos állami tulajdonú műemlékek.....	686
4.3. Termőföldek, erdők.....	690
4.4. Állami tulajdonú gazdasági társaságok.....	700
4.5. Országos közutak, országos törzshálózati vasúti pályák.....	704
4.6. Felszín alatti vizek, folyóvizek.....	709
4.7. A föld méhének kincsei.....	715
Összefoglaló	721

Bevezető

A zöld gazdaságélénkítés, a környezetbarát gazdaság kialakítása és a nemzeti vagyon mint fogalmak összekapcsolása merőben szokatlanak, de legalábbis újszerűnek tűnik.

Ugyanakkor tény, hogy az állam szerepe nem kérdőjelezhető meg egy ország gazdaságirányításának közvetlen vagy közvetett befolyásolásában. Nem kérdőjelezhető meg főként akkor, amikor az államnak példamutató, irányító, befolyásoló szerepkörben kell megjelennie, hiszen az éghajlatváltozás okozta körülmények és egyéb természeti tényezők a fenntartható fejlődés biztosíthatóságát veszélyeztetik. Ezért a környezetbarát gazdaság megteremtése, feltételeinek biztosítása alapvető állami feladattá válik a XXI. században, amely megfelelő ágazati irányítás mellett a zöld gazdaságélénkítés jövőjébe vezetheti az országot.

E kérdéskör elemzésekor elsősorban azt kell világossá tenni, hogy az állam többszörös funkcióval rendelkezik. Közhatalmi, végrehajtói-hatósági funkciói közismertek.

A tanulmány ezen fejezetének célja ugyanakkor nem más, minthogy e témakörben rámutasson az államnak egy olyan szerepkörére, amely az elmúlt évtizedekben egyáltalán nem kapott hangsúlyt a gazdaságszervezés mezsgyéjén. Ez a fejezet ugyanis az állam tulajdonosi szerepének fontosságára kíván rámutatni, elsősorban a környezetbarát gazdaság alapjainak megteremtése szempontjából.

Az állami szerepvállalás tehát a gazdaságélénkítés területén is többretű. Nem kétséges, hogy az állami szerepvállalás ezen a téren is elsősorban az állam szakmai, hatósági-végrehajtói funkcióival, valamint közjogi eszközrendszerének érvényesítésével képes elsősorban olyan eredményeket elérni, amelyek a zöld gazdaságélénkítés irányába hatnak. Ilyen eszközökön alapuló tervezéssel lehetséges mélyreható közgazdasági elemzések elkészítése, gazdaságélénkítő programok megalkotása, makrogazdasági hatások előrejelzése, foglalkoztatást növelő tényezők megállapítása, fizetési mérleget javító javaslatok kidolgozása.

Az állam tulajdonosi szerepvállalása azonban más kategóriát jelent. Elsősorban nem gazdasági tényező, így nem gazdaságélénkítő eszköz, bár gazdaságélénkítésre gyakorolt közvetett hatása nem kérdőjelezhető meg.

Az állam tulajdonosi szerepköre:

- ❖ *eszköz- és anyagi bázis*, amely a szakmai stratégiák megvalósításának segítője, támasza lehet,
- ❖ *intézményrendszer*, amely garanciát nyújthat az állami kötelezettségek teljesítéséhez, illetve az állami elvárások kikényszeríthetőségéhez,
- ❖ *üzenet* az állami szuverenitás egyes területeinek kihangsúlyozására meghatározott vagyontárgyak nemzetstratégiai jelentőségüvé nyilvánításával,
- ❖ *identitás közvetítő* az identitást jelképező vagyontárgyak védelme okán,
- ❖ *példamutató* a gazdaság résztvevői számára,
- ❖ *partnerség* az állam egyéb, közhatalmi és hatósági funkcióinak teljesítésére,
- ❖ *bizalmi tényező* az állam polgárai számára az állam szerepének teljesíthetőségével kapcsolatban,
- ❖ *szimbólum* az állami szerepvállalás és közfeladatok halmaza területén.

Az állami tulajdon a nemzet vagyona, amely alapvető tulajdonosi immunitást élvez s az állami közfeladatok ellátást szolgálja. Az állami kárfelelősség bázisa, egyben meghatározó intézményrendszer, amely az állam szerepét szimbolizálja, a nemzet tagjai identitását rejti, s az ország haladási irányának fő iránytűjét képviseli. Összetételét illetően nem forgalomra, üzleti életre szánt vagyonról van tehát szó. Ugyanakkor fizikai és szellemi fennmaradásunk biztosítása érdekében mégsem hagyható figyelmen kívül az az állami tulajdonosi struktúra, amelyet akár a zöld gazdaságélénkítés előszobájának lehet tekinteni: a környezetbarát gazdaság alapjainak támogatását biztosító állami példamutatás és eszközrendszer, tudatosan alakított összetételű és mennyiségű nemzeti vagyon, azaz fiscus létrehozása és kezelése.

Amennyiben a zöld gazdaságélénkítés és a nemzeti vagyon kapcsolatát kívánjuk megvizsgálni, elsődleges követelmény, hogy az egységes értelmezés érdekében ragaszkodjunk a fogalom-meghatározásokhoz.

E fejezet megközelítésében a továbbiakban zöld gazdaságélénkítés alatt – általánosságban – egy merőben új gazdaságszervezési és gazdaságfejlesztési modellt értünk, amely a „természettel való gazdálkodást” helyezi előtérbe a fenntartható fejlődés biztosítása érdekében. Környezetgazdasági szempontból ez azt jelenti, hogy a gazdálkodás során az ökológiai fenntarthatóságon belül kell maradni, azaz meg kell őrizni a bioszféra megújuló-képességét. Olyan modellt értünk alatta, amely a környezettudatos gazdálkodást helyezi az összes eddigi gazdaságszervezési és fejlesztési irányzat elé, s amely a környezetkímélő és megtartó tendenciák prioritása alapján biztosítja az állami szerepvállalás különböző megjelenési formáit. Olyan modellre utalunk, amelynek elsődleges bázisát a politikai akarat és példamutatás adja, s amely államilag támogatott formában helyezi gazdaságszervezési és élénkítési programjának csúcsára – többek között – az energiahatékonyság, a megújuló energia biztosítása, a takarékos és ésszerű vízgazdálkodás, a biotermékek termelése, a megfelelő hulladékgazdálkodás, valamint a zöld közlekedés megvalósítása és fejlesztése szükségességét. Hosszú távon alapvető tézisként kezeli az ország haladási irányát energiatudatosságunk megteremtése s a fosszilis gazdaságtól való függőségünk felszámolása felé. Célul tűzi ki egy új, lokális élelmiszertermelési rendszer kialakítását, támogatását, ezzel együtt az élelmiszerpiacok regionalizálását, és mindezek alapjául a zöld oktatás, szakképzés és nevelés, valamint az ökoturizmus messzemenő támogatását. S mindezt teszi oly módon, hogy az államnak új szerepkört juttatva elvárja, hogy az állam elsődleges célja a társadalom tág értelemben vett biztonságának garantálása legyen. Elvárja, hogy az állam a zöld gazdaságélénkítés prioritásának biztosítása mellett abban tevékenyen részt vállaljon, s a fejlesztés során csupán mögöttes célként kezelje – saját maga számára – az anyagi haszonszerzés kérdését, miközben a gazdaságban – triviálisan – biztosítja a piac és a profitelv működésének állami eszközökkel is preferált lehetőségét.

Mindezek tudatában az állam tulajdonosi struktúrájának kialakítására tett javaslat vagy elemzés a továbbiakban elsősorban a környezetbarát gazdaság biztosításának eszközéül szolgál. Némely esetben azon túlmutatva utal a zöld gazdaságélénkítés irányára, amely cél az állam más szerepkörének megfelelő alakításával érhető el, s a tanulmány szakmai-ágazati oldalain jelenik meg.

A nemzeti vagyon – általános megközelítésben és a magyar alkotmány értelmezésében – nem más, mint az állam tulajdonában álló, fizikai megjelenésében, természetben meghatározható vagyon, amelynek kezelését a nemzet tagjai bízták rá a szervezetrendszerében elkülönült, a

társadalom által létrehozott államra annak érdekében, hogy az állam ezekkel a javakkal a társadalom, a nemzet javára gazdálkodjon.

Az önkormányzatok – mint a helyi közügyek intézésének alapegységei – ugyancsak rendelkeznek a feladatellátásukhoz szükséges vagyonnal. S bár az önkormányzati tulajdon jogi szempontból önálló, így nem része az állam tulajdonának, az állam jogilag nem értékelhető módon, államháztartási rendszerszinten mégiscsak közvetett tulajdonosa ezen vagyontárgyaknak. Ezért az állami vagyongazdálkodással összefüggésben tett megállapítások alapvetően és értelemszerűen iránymutatóak az önkormányzatokra is anélkül, hogy erre külön utalnánk.

1. A nemzeti vagyon mibenléte; szerepe, feladata az állam működésében

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. tv. 10 § (1) bekezdése szerint „A magyar állam tulajdona nemzeti vagyon.”

A hivatkozott jogszabályhely értelmezéséhez a kapcsolódó miniszteri indokolás nyújt egyértelmű eligazítást.

Eszerint:

„Az állam elsődleges feladata a társadalmi élet létfeltételeinek megszervezése. Ehhez bizonyos körben az államnak magának is tulajdonosnak kell lennie. Az állam azonban – mint közhatalom – különválik a társadalom egyéb elemeitől. Tulajdona ezért a társadalmat alkotó magyar nemzet vagyonaként nyer megfogalmazást. Ennek megfelelően az állami tulajdonnal csak az egész népet képviselő szervezetek rendelkezhetnek.”

1.1. Általános elemzés

Az állam feladata nem más, mint a nép életfeltételeinek megszervezése, irányítása. Ennek a feladatnak, azaz a közhatalom gyakorlásának az elsődleges eszköze a jogszabályalkotás. A közjogi úton meghozott szabályokkal felhatalmazottan az állam tehát meghatározott feladatokat lát el: a feladatok ellátásához azonban pénzre, vagyonra van szüksége.

Az államszervezet egy módon juthat vagyonhoz. Kizárólag úgy, amennyiben a nép, az általa eredendően birtokolt, természetben meglévő, illetve később, a közterhekből megvalósított, épített, létrehozott, vagy más, legális módon megszerzett vagyont a rendelkezésére bocsátja, illetve közterhei szolgáltatásával pénzforgóeszközhöz juttatja. Ennek a vagyonjuttatásnak a célja az, hogy az állam és annak szervezetei ezt a közvagyonot kezeljék, s a pénzeszközöket a közös célok megvalósítására fordítsák. A közvagyon az államnak azzal a társadalmi elvárással kell kezelnie, hogy azt megőrizze a jövő nemzedék számára, egyben lehetőség szerint gyarapítsa. Ennek a megőrzési illetve gyarapítási alapelvárásnak természetesen alapeleme a vagyonnal történő tudatos – ezen belül környezettudatos – gazdálkodás, különös tekintettel az olyan típusú vagyontárgyakra, amelyek nemzetstratégiai jelentőségüknél fogva az állam polgárai létfenntartási alapszükségleteinek biztosításához kapcsolhatóak.

„Az állam tulajdonának léte, tulajdonszerzésének jogcímei, az állam tulajdonában álló vagyontárgyak köre, annak alakulása és változása, a tulajdont működtető intézményi rendszer struktúrája: mind olyan érzékeny elemek, amelyek vizsgálatával egy ország társadalmi, gazdasági fejlődésének alakulása, az állam hatalmi, gazdasági szerepe és ereje egyértelműen tetten érhető és követhető. De nem kevésbé érdektelenek..... az állami vagyonnal való gazdálkodás jellemző stratégiai pontjai...Az állami tulajdon léte egyáltalán nem újkeletű, és a fejlett demokráciákban nem is rosszízű kifejezés. A fiscus intézményrendszere egészen Vespasianusig vezethető vissza: a jogállamokban mindenütt ismerik az állami tulajdonban álló vagyon fogalmát, s annak legfőbb csoportjait, az ún. állami „magánvagyon” és az állami közvagyon. Az államnak a gazdasági életben megmutatkozó szerepvállaló mértéke különböző; a törvényhozó hatalom akaratának függvényében az adott társadalmi, gazdasági rend egyik megnyilvánulási formája. Ugyanakkor minden jogállamnak nem csak joga, de kötelezettsége is, hogy a természetüknél vagy a jellegüknél fogva a nemzet vagyonát is képező vagyontárgyak felett felelős tulajdonosi szerepet töltsön be.”¹

Ha a közhatalmi eszközök alkalmazásának módja felől közelítjük a kérdést, azt látjuk, hogy az állam tulajdona alapvetően két bástyán nyugszik: az egyik bástya a pénzeszközök összessége, amelynek elosztása közjogi aktussal, elsősorban törvényhozás útján történik.

A költségvetési pénzeszközökkel való gazdálkodás nem történhet magánjogi aktusokon keresztül, hiszen a költségvetési finanszírozás, támogatás előfeltétele: közigazgatási előkészítés és törvényhozási döntés. Legfeljebb a közhatalmi döntések végrehajtásához, a finanszírozás lebonyolításához kapcsolódhat polgári jogi szerződés.

„Egyedül a finanszírozás lebonyolítására lehet polgári jogi szerződést kötni. Az tehát, hogy a pénzügyminiszter által képviselt állam, a Kormány vagy valamely költségvetési szerv polgári jogi szerződéssel vállaljon támogatási kötelezettséget, fogalmilag kizárt.” (BH.2001. 332.)

A másik bástya a természetben megtestesült vagyon. Ebben az esetben azonban tulajdonosként a közjogi aktussal (jogszabály, határozat, azaz az állami irányítás egyéb jogi eszköze) való egyedi döntés – a szocializmus sajátja lévén – túlhaladott államirányítási módszer, ezért az állam tulajdonával való gazdálkodás kizárólag magánjogi alapon történhet. Ez annyit jelent, hogy az állam a természetben megtestesülő vagyonnal való gazdálkodás körében nem hatalmi, utasításos módszerekkel dönt, hanem a mellérendeltségen és egyenjogúságon alapuló polgári jog eszközeivel, szerződésekkel, tulajdonosi döntések meghozatalával. Ennek okán az állam tulajdonszerzésének egyetlen hatósági módszere fogadható el csupán egy demokratikus állami intézményrendszerben: az azonnali és teljes kártalanításon alapuló kisajátítás.

Az állam tulajdonában álló vagyon az évszázados hagyományoknak megfelelően alapvetően két csoportra osztható, az ún. „állami magánvagyonra”, helyesen az állam üzleti vagyonára, és az ún. közvagyonra, azaz az állami közfeladatok ellátását szolgáló vagyonra.

Az üzleti vagyon célja az állam gazdaságirányító szerepének, esetleg jövedelemtermelő lehetőségének a biztosítása, ezért ez a vagyontömeg abszolút forgalomképességgel bír, értékesíthető, befektethető. Természetesen az állam ezzel a vagyonmennyiséggel sem úgy rendelkezik, mint a sajátjával, hiszen – mint tulajdonost – kötik a közjogi korlátok, valamint a társadalom felé fennálló elszámolási kötelezettség.

¹ Bencze Izabella: A rendszerváltoztatás utáni „tulajdonrendezés” folyamata; az eljárás néhány elemének alkotmányossági vonatkozásai. (Gazdaság és jog, 4 /2005, XIII. évfolyam.)

A közvagyon ugyanakkor immunitást élvez, nagyobb részt tehát forgalomképtelen, vagy korlátozottan forgalomképes vagyontárgyakból tevődik össze. A közvagyon általában két csoportra osztható, nevezetesen azon javakra, amelyek természetüknél fogva a közösség használatára rendeltettek (például folyók, azok medrei, a föld méhének kincsei stb.), másrészt azon javakra, amelyek eleve közszolgálati célokat biztosítanak, vagy amelyeket speciálisan erre a célra alakítottak ki, például utak, közigazgatási épületek, hidak.

Vagyis a felosztás alapja a vagyontárgyak közszolgálatihoz kapcsolódó determináltsága. Ebben az évszázados alapokon nyugvó felosztási rendszerben az első csoportot közösségi, a másodikat közszolgálati vagyonnak nevezzük.

Ez a fejezet a továbbiakban kizárólag a magánjogon alapuló vagyongazdálkodás körébe tartozó, azaz a természetben meglévő vagyonnal foglalkozik.

1.2. A magyar viszonyok

A Magyar Köztársaságban a klasszikus nemzeti vagyonfelosztásnak az alapjai a rendszerváltozást követően alakultak ki ismételten, hiszen a szocializmusban az egységes állami, társadalmi tulajdon alkotmányos garantálása megsemmisítette a korábbi rendszert. Az ún. állami magán- vagy üzleti vagyon nálunk privatizációs vagy vállalkozói vagyonnak lett közismert annak ellenére, hogy a mi vállalkozói vagyoni körünk a rendszerváltozást követően még csak elméletileg sem hasonlított a klasszikus állami magánvagyoni körre. Nem hasonlíthatott, mert az nem volt más, mint az államosításban felhalmozódott működő, azaz a korábbi állami vállalatokban meglévő vagyon.

A közvagyon kincstári vagyonnaként nevesítődött 1996-tól, azonban annak összetétele ugyancsak nem felelt meg a klasszikus csoportalkotó ismérveknek.

„Természetesen a magyar megoldást – az állami vagyont illetően – egyrészt az egységes állami, társadalmi tulajdon lebontásának szükségszerű folyamatával együtt járó sajátosságok jellemzik, másrészt a közvagyon esetén az a tény, hogy a vagyont kiválasztás nem a vagyon már ismert jellemzőihez, hanem azok egy adott, 1996-os status quo alapuló szerepéhez (valós tartalom nélküli állami feladatellátás) kapcsolódott. Ezen utóbbi ok miatt a kincstári vagyon lényegesen szélesebb vagyonkört fogott át, mint azt a vagyontárgyak determináltsága, jellege indokolta. „Álláspontom szerint helyre kell hozni azt a hibát, amelyet az 1996. január 1-jei status quo-hoz kötött kincstári vagyonkör meghatározás jelentett” – rögzítettem már 1999-ben. „Rendszertani változás azonban nem történt, a kincstári vagyon megtisztításának folyamata mindössze stratégiainak nem minősíthető értékesítési folyamattal zajlik.”²

(Az önkormányzatoknál a vagyonjogi csoportosítás 1990, azaz az önkormányzatok jogi személyiségének deklarálása óta létezik, önkormányzati forgalomképtelen, azaz törzsvagyon és mobilizálható, forgalomképes vagyon formájában.)

A fenti idézetek felhasználása többek között arra irányuló szándék, hogy felhívja az olvasó figyelmét arra, hogy a nemzeti vagyon-állami tulajdon kérdéskörében folyó kutatások, elemzések az elmúlt években is rögzítettek már olyan alapelveket, amelyek mentén a korszerű, tudatos állami-tulajdonnal történő gazdálkodás alapjai megteremthetőek voltak.

² Ld. az 1. lábjegyzet

Ennek ellenére az állami tulajdonnal való rendelkezés és a vagyon meghatározásának ismérve – amely tényező a korszerű, tudatos gazdálkodás alapját hivatott képezni – 2007-ben végképp téves útra lépett.

Ekkor fogadta el ugyanis az országgyűlés a 2007. évi CVI. törvényt az állami vagyonról (Vtv.), amely egyértelműen felrúgta az addigi, több száz éves alapokon nyugvó felosztási szisztémát, és elvetette az állami, azaz közfeladatok meghatározásán alapuló rendező elvet. (Megjegyzendő, hogy a tanulmány zárásakor fogadta el a parlament a Vtv. módosítását, amely elvi alapokon visszatér a klasszikus vagyonszortosítási rendező elvekhez, azonban az állami közfeladatok felmérése még várat magára.)

Az eddigiekből látható, hogy a közvagyon körének meghatározása az állami közfeladatok ellátásának függvényében alakul, azaz az a vagyontárgy, vagyonkör sorolandó közvagyon körbe, amely kifejezetten közfeladatok ellátását szolgálja. Ennek a rendező elvnek természetes alapja a közfeladatok meghatározása, azaz egyértelműen igényli az állam, mint egységes egész funkciójának, stratégiájának ismeretét. Amennyiben az állam szerepe stratégiailag és jogilag sem egyértelmű, akkor következhet be az a megoldás, amit a Vtv. új módosítás előtti állapota alkalmazott: az eszköz önhatalmú céllá válik, vagyis az válik közvagyonná, amit a közcél megnevezése és hozzárendelése nélkül a közhatalom annak nyilvánít. S ugyanígy az válik állami üzleti vagyonná, ami az aktuális politika érdeke: így például értékesíthető üzleti vagyonná váltak a közfeladatokat ellátó miniszteriális, oktatási, egészségügyi, kulturális épületek, az állami tulajdonú termőföldek, illetve olyan nemzetstratégiai jelentőségű társaságok, amelyeknek alapvető szerepe lehetne a zöld gazdaságélénkítés állami feladatainak ellátásában.

Ezen tények miatt – az állami tulajdon teljes körű és ésszerű lebontásának lezárását követően – szükségszerűnek látszik a mostani sajátos rendszer felszámolása, illetve a vagyonszortosítás korszerű alapjainak ismételt megteremtése egy teljesen új vagyontörvény keretein belül.

2. A nemzeti vagyon összetételének szempontrendszere

Az állami tulajdon, vagyis a nemzeti vagyon az állam működésében betöltött szerepe kapcsán – az állam szerepének stratégiájához igazodóan – elsősorban azt kell eldönteni, hogy milyen összetételű legyen az állam tulajdonában lévő vagyon.

Nem kétséges, hogy a Magyar Köztársaságnak is azokat a klasszikus csoportosítási szempontokat kell ismételten alkalmaznia, amelyek minden fejlett demokráciában az állami tulajdonú vagyontárgyak felosztásának alapját képezik. S a klasszikus rendező elvekhez való visszatérés kapcsán a környezettudatosság mint a zöld gazdaság egyik alapelve többé e körben sem kerülhető ki.

Ennek a természeti szükségszerűségnek az alapján közvagyon körbe – egy lehetséges változatként – azt a vagyontárgyat indokolt sorolni, amely:

- ❖ természeténél fogva a közösség használatára rendeltetett (folyók, azok medrei, a föld méhének kincsei, a természetes tavak, stb.) mint közösségi vagyon, továbbá minden, ami eleve

- közszolgálati célt biztosít (pl. közterületek, parkok), vagy
- speciálisan közcélra alakították ki (utak, hidak, a közigazgatási közintézmények épületei, továbbá azok az épületek, amelyeket az egész nemzet használatára rendelték stb.) mint közszolgálati vagyont, továbbá
- ❖ a kultikus vagy mindenki érdeklődésére számot tartó tárgyak (pl. korona),
- ❖ közérdeklődés tárgyát képező művészeti, történelmi vagy tudományos jelentőségű egyéb ingóságok,
- ❖ meghatározott méretű és összetételű termőföld-alap,
- ❖ a védelmi, egészségügyi, szociális és turisztikai, valamint oktatási és kutatási célokat szolgáló erdők meghatározott része,
- ❖ az állam stratégiai szerepéhez rendelhető társaságokban fennálló állami részesedés,
- ❖ kizárólag az államot megillető eszmei jogok (pl. állami koncessziós jog).

Csupán utalásszerű jelzést alkalmazunk arra nézve, hogy a jelzett vagyoni kört forgalomképtelennek kell minősíteni, s értékesíthetőségét – a demokratikus elvárásoknak megfelelően – a parlament 2/3-os többségének hozzájárulásához célszerű kötni.

Az állam üzleti vagyonának körébe – vagyis abba a vagyonkörbe, amely nem kizárólagos állami tulajdon, ezért „feladata” az állam bevételeinek gyarapítása, az állam közvetett gazdaságirányító szerepének biztosítása, s amely mindezek okán szabadon értékesíthető – alapvetően a következő tárgyaknak célszerű tartoznia:

- ❖ az állam szempontjából stratégiaiainak nem minősülő vállalatokban meglévő állami részesedés, ha ilyenben való részvétel jogát az állam (gazdaságpolitika, politika) szükségesnek tartja,
- ❖ a központi költségvetési szervek működési vagyonához tartozó ingó vagyon,
- ❖ az állam tulajdonában álló, gazdasági célokat szolgáló erdő,
- ❖ az állam javára elkobzott tárgyak,
- ❖ az állami tulajdonban talált kincs és egyéb tárgyak, ha azok nem minősíthetők közvagyonnak,
- ❖ az állami szervek követeléseinek fejében felajánlott vagyontárgyak,
- ❖ az állami öröklésből származó vagyontárgyak,
- ❖ az államnak ajándékozott vagyontárgyak,
- ❖ az állami tulajdonú erdőkben fennálló vadászati és az ilyen vizeken fennálló halászati jog,
- ❖ termőföld birtokrendezési és egyéb célú halmaza.

Legalább utalásszerűen külön meg kell említeni az állami tulajdonban álló termőföld sorsát és „vagyoncsoportba” sorolásának kérdését. Ennek eldöntése természetesen politikai, vagyis törvényhozói feladat, ugyanakkor nem lehet kétséges, hogy a termőföld sajátos helyzete és jellege folytán az ún. derogációs idő meghosszabbítása az Európai Unióban alapvető követelmény, mint ahogy a nyomon követhető kormányzati szándék is egyértelműen erre irányul. A tőke szabad áramlása elvének a termőföldekre történő kiterjesztését követően is azonban evidenciának tűnik, hogy az állam nem maradhat állami tulajdonú, stratégiai földalap nélkül.

3. Vagyongazdálkodási stratégia

A zöld gazdaságra történő komplex áttérés esetén természetesen tételesen meghatározandóak azok az alapvető gazdasági és strukturális célok, amelyek alárendeltségébe minden egyéb stratégiai elemnek be kell sorolnia. Nem mindegy ugyanis, hogy a fenntartható, környezettudatos világszemlélet képes-e a politikai hatalmak erőviszonyait a saját szolgálatába állítani, vagy olyan egyéb erővonalak mentén alakul hazánk stratégiai jövője, amely a rövidtávú, más típusú érdekek előtérbe helyezésével szervezi országunk sorsát.

A környezettudatos zöld gazdaságpolitika legalapvetőbb elemeinek köre a szakmai elemzők között részleteiben természetesen eltérő, azonban a fő alapvetések mára már egyértelműen meghatározhatónak tűnnek.

Ez a tény akkor is igaz, ha egyes elemzők bizonyos fontos elemeket alapján megkérdőjeleznek, mint például az organikus élelmiszer-előállítás környezetbarát jellegét. Meggyőződésünk ugyanakkor, hogy ez a természetközeli megoldás nem csupán „*egy a választható életstílusok közül*”³, hanem az élet hosszú távú fenntartásának alapvető eszköze.

Ahhoz, hogy a zöld gazdaságélénkítésre használható vagy használandó állami tulajdoni kört és az azzal kapcsolatos felvetéseket áttekintsük, majd természeti tőkeként vehessük azokat figyelembe, először a zöld gazdaság létrehozásának rendező elveit ésszerű rögzíteni.

Természetes ugyanakkor, hogy az állami tulajdonba, sőt azon belül a közvagyonba sorolás determinánsa nem lehet csupán a zöld gazdaságélénkítés, vagy a környezetbarát gazdaság, illetve hogy a gazdaságélénkítésnek nem csupán az állam tulajdonosi szerepére, hanem az államnak a tulajdonosi pozíciójától elváló hatásági szerepkörére is építenie kell.

Mindemellett meggyőződésünk, hogy az állami tulajdon összetételének meghatározása szempontjából az alábbiak – rendező elvként történő – jövőbeni figyelmen kívül hagyása jelentős veszélyforrássá válhat a természettel való gazdálkodás érzékeny mezsgyéjén.

Melyek hát azok a legfontosabb – de korántsem teljes körű felsorolást tartalmazó – stratégiai irányok egy fenntartható világ biztosításához, amelyekre **az állami tulajdonosi szerepvállalás** szempontjából tekintettel kell lennünk?

- A globális világszemlélet helyett a lokális fejlődés előtérbe helyezése és biztosítása.
- Az általános növekedés helyett a fejlődés biztosítása.
- Az egycentrumú városfejlesztés helyett a vidékfejlesztés ismételt támogatása.
- Az energiaigényes ipari ágazatok helyett a szolgáltató ipar fejlesztése.
- A megújuló energiák feltárása, szolgáltatási területük kiépítése és széleskörű biztosítása.
- Az intenzív mezőgazdaság helyett az organikus mezőgazdaság támogatása.
- Élelmiszertermelő mezőgazdaság helyett többfunkciós mezőgazdaság.
- Az ivóvíz és a felszín alatti vizek tisztaságának biztosítása, a felhasználás csökkentése.
- Az autóipar mértéktelen fejlesztése helyett a tömegközlekedés preferálása.
- Fenntartható földhasználat (zöldmezős helyett barnamezős beruházások, lakóparkok helyett kompakt városfejlesztés).

³ David Miliband angol környezetvédelmi miniszter, 2007

- Az egyszer használatos termékek preferálása helyett a tartós termékek előállítására történő átállás.
- A föld méhének nem megújuló forrásai kitermelésének csökkentése,
- A korszerű hulladékgazdálkodás megteremtésének támogatása.
- Az ökoturizmus fejlesztésének elsődleges támogatása.

Más megközelítésben az államnak mint a nemzeti vagyon jogi tulajdonosának alapvető feladata, hogy a vagyonnal való gazdálkodás körében elsőrangú szerepet szánjon a föld, a víz, a levegő, az élővilág, az épített környezet és a környezeti elemek egységes védelmének. Éppen ezért triviális, hogy a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás nem lehet ad hoc döntések sorozata, nem lehet a fiskális politika játékszere, a mindenáron való pénzbevétel eszköze. A közfeladatok felmérése és egzakt meghatározása szükségszerűségéből következően a feladatok ellátását szolgáló állami tulajdonú vagyontárgyakkal történő gazdálkodás és a vagyon kezelése kizárólag jól felépített, átlátható, jövőépítő stratégia mentén lehetséges.

Az állami tulajdonnal történő gazdálkodásnak az 1989. évet követő gyökeres változásai azonban ez idáig nem eredményezték az egységes, az ország nemzetközi kapcsolatait, továbbá fejlődési lehetőségei és irányai által is meghatározott nemzeti vagyongazdálkodási stratégia megteremtését. A nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra az elmúlt két évtizedben alapvetően az ad hoc jellegű döntések, az állami tulajdon mindenáron való privatizációja, s az utóbbi években – főként az ÁSZ vizsgálatai alapján megismerhető – visszaélésnyús ügyletek sorozata volt elsősorban jellemző.

Az állami tulajdonnal gazdálkodó szervezetek vizsgálatairól készült ÁSZ jelentésekben egyértelműen, évekre visszamenőleg nyomon követhető azon megállapítások és javaslatok sora, amelyek akár az egységes, akár az egyes ügyletek stratégiai megalapozottságát kutatja, hiányolja, vitatja, vagy javasolja.

Tény, hogy az állami tulajdont közvetlenül érintő gazdálkodás területén napjainkban alapvetően csupán két stratégiai anyag létezik:

1. A 48/2002. (VII. 19.) OGY határozat a földbirtok-politikai irányelvekről.
2. A Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. (MNV Zrt) Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanácsának (NVT), azaz a Vtv. friss, de a fejezet zárásakor még hatályba nem lépett módosítása előtt a nemzeti vagyon feletti tulajdonosi joggyakorló szervezet által 2008 júliusában elkészített, de csak 2009 decemberében közzétett „*A Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanács középtávú vagyonhasznosítási stratégiája*” címet viselő stratégiai terv.

A két említett stratégiai anyag vonatkozásában azonban sajnálattal kell megállapítani, hogy változó világunk egyre növekvő ökoproblémáira, és ennek kapcsán a zöld gazdaságélénkítés lehetőségeire, vagy akár a környezetbarát gazdaságra az NVT gyakorlatilag nem is utal, az OGY határozat pedig csak jelzésszerűen tartja fontosnak a termőföldeken történő gazdálkodás esetén a környezetbarát, illetve a zöld gazdaságélénkítéshez kapcsolható megoldásokat.

Az MNV Zrt. stratégiája egyetlen természetvédelemmel kapcsolatos szakmai anyagot sem említ, arra nem alapoz, pedig az eddig elkészített ilyen jellegű anyagok köre számos, és nem hagyható figyelmen kívül.

(Példaként néhány stratégiai anyag a 96/2009. (XII. 9.) OGY határozatból:

„... mind a központi természetvédelmi igazgatás (minisztérium), mind a területi szervek (nemzeti park igazgatóságok) szintjén egy összehangolt stratégia mentén került sor az átfogó és az egyes szakterületeket érintő koncepciók, stratégiák, programok, tervek, szabványok, útmutatók kidolgozására. E stratégiai tervezés legfontosabb elkészült elemei a következők:

- Nemzeti Természetvédelmi Alapterv II (2003-2008) – 132/2003. (XII. 11.) OGY határozat
- Természetvédelmi Stratégia 2003-2006, illetve 2007-2008
- Tízéves védetté nyilvánítási terv
- Nemzetipark-igazgatóságok hatéves fejlesztési tervei (2003-2008)
- A természetvédelmi célok beépítése a Nemzeti Fejlesztési Tervbe
- A nemzeti park igazgatóságok vagyongazdálkodási stratégiája, illetve útmutatója
- Barlangok vagyongazdálkodási koncepciója
- Természetvédelem vadászati koncepciója
- Természetvédelem erdészeti koncepciója
- Természetvédelem ökoturisztikai koncepciója
- Nemzeti Erdőprogramba (2006-2015) a természetvédelmi szempontok beépítése
- Nemzeti Agrár-vidékfejlesztési Stratégiai Terv kidolgozásban való közreműködés
- Természetvédelmi, tájvédelmi, ökoturisztikai szabványok kidolgozása, hatályba léptetése (2003 – 11 db, 2004 – 2 db, 2005 – 1 db, 2006 – 1 db, 2007 – 8 db, 2008 – 3 db, előkészületben 1 db)
- – Megújuló energia nemzeti koncepcióba természetvédelmi szempontok beépítése
- Tájvédelmi kézikönyv a 166/1999. (XI. 19.) Korm. rendelet gyakorlati alkalmazásához
- Tájékoztató a szélenergia elhelyezésének táj- és természetvédelmi szempontjairól
- Természetvédelmi kezelési tervek számítógépes tervtári adatbázisának kifejlesztése, feltöltése
- Növényvédő szerek és termésfokozók engedélyezésében természetvédelmi szempontok érvényesítése
- Hortobágyi legeltetési stratégia
- Növényfajokra vonatkozó fajmegőrzési tervek egységes tartalmi követelményeinek meghatározása
- A természetvédelmi szakterületre vonatkozó jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközei című szakmai segédlet”)

Alapvetésként kell leszögezni: nem kétséges, hogy a természetvédelem mint a zöld gazdaság megteremtésének és fejlesztésének elsődleges, de nem egyetlen meghatározója elsősorban az állam szakmai, hatósági funkcióinak gyakorlása révén kaphat hangsúlyt. Az állami tulajdonnal való gazdálkodás mint állami közfeladat, csupán kiszolgálója, támasza lehet ennek a folyamatnak. De egy összehangolt hármas funkciójú államnak (közhatalmi, hatósági-végrehajtói és tulajdonosi joggyakorlás) minden elemében arra kell törekednie, hogy az alapvető stratégiai szempontok minden feladat-spektrumban egymást támogassák és szolgálják.

Ezért alapvető elvárás, hogy a nemzeti vagyonnal, azaz az állami tulajdonnal történő gazdálkodás olyan rövid-, közép és hosszú távú stratégia alapján történjen a jövőben, amely nem csupán az ágazati, szakmai hatóságok által kidolgozott és elfogadott stratégiák összességét tartja szem előtt, hanem alapvetően figyelembe veszi azokat a nemzetközi megállapodásokat is, amelyek a természettel való hatékony és sikeres együttműködés sarokpontjait már megállapították.

Éppen ezért elkerülhetetlen, hogy a kormány ésszerű időn belül követelje meg az állami tulajdon feletti tulajdonosi joggyakorló szervezettől annak a vagyongazdálkodási stratégiának

az elkészítését, amely egyrészt szervesen illeszkedik a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (továbbiakban: Kvtv.) elvárásaiba, másrészt figyelembe veszi az összes, már elkészült és hozzáférhető, kapcsolódó stratégiai gazdaságfejlesztési szakmai anyagot, önálló feladatokat és javaslatokat, és együttműködési módozatokat fogalmaz meg az állami szervezetrendszer más képviselőivel.

Nem hagyható azonban szó nélkül, hogy a 96/2009. (XII. 9.) OGY határozat, amely a 2009-2014 közötti időszakra szóló tételes Nemzeti Környezetvédelmi Programot (NKP) határozza meg a hivatkozott törvény alapján, bár 2009 végén hatályba lépett, de hatályba lépését az akkori ellenzék, ma kormányzópart képviselői nem támogatták.

Ezért a természet védelme, a jogbiztonság, a zöld stratégia biztonságos művelhetősége és a zöld gazdaság-élénkítési program legitim léte érdekében óhatatlanul fontos, hogy haladéktalanul megszülessen a végső döntés az NKP új parlament általi támogatottságáról.

Közös, nemzeti érdek ugyanis, hogy az állami tulajdonnal történő gazdálkodásról készítendő stratégia alapvetően figyelembe vegye a törvény által kötelezően megalkotandó NKP alapvetéseit, céljait.

Ugyanakkor mivel a hatályos NKP maga a hivatkozott OGY határozat, ezért a fejezet tartalma szempontjából alapvetésként vettük figyelembe, s a véleményünkkel történő tartalmi egybeesés, vagy figyelemre méltó adatsor, elemzés esetén idézzük megállapításait.

A Kvtv. preambuluma szerint a törvény azért született meg, mert *„a természeti örökség és a környezeti értékek a nemzeti vagyon részei, amelyeknek megőrzése és védelme, minőségének javítása alapfeltétel az élővilág, az ember egészsége, életminősége szempontjából; e nélkül nem tartható fenn az emberi tevékenység és a természet közötti harmónia, elmulasztása veszélyezteti a jelen generációk egészségét, a jövő generációk létét és számos faj fennmaradását”*.

Ennek a környezetvédelmi és környezettudatos tervezésnek az alapját képezi az NKP, amelynek tehát legitim, a közhatalom által támogatott léte elengedhetetlen az állami tulajdonnal történő gazdálkodás szempontjából. Elengedhetetlen, hiszen számos vonatkozásban összefüggésbe hozható az állami tulajdont alkotó vagyontárgyakkal, az azokkal történő gazdálkodással, még akkor is, ha a nemzeti vagyonnal való tulajdonosi joggyakorlás nem minősülhet közigazgatási, végrehajtási aktusok sorozatának. Az állami tulajdonnal való gazdálkodás – mint már utaltunk rá – kizárólag a magánjog talaján, a tulajdonjogra vonatkozó döntések szférájába tartozik mint tudatos állami döntéssorozat.

Természetesen az ilyen típusú tulajdonosi döntéssorozathoz elengedhetetlen a már említett problémák haladéktalan megoldása, elsősorban:

- ❖ az állam működési – ezen belül a zöld gazdasághoz, gazdaságélénkítéshez kapcsolódó – stratégiájának egyértelmű deklarálása,
- ❖ az állami, azaz közfeladatok – stratégia szerinti – tételes felmérése és megállapítása,
- ❖ a nemzeti vagyon, vagyis a közvagyon sajátos szempontrendszeren alapuló újracsoportosítása, s ehhez kapcsolódóan az állami közfeladatok tételes meghatározása és összegyűjtése,
- ❖ a vagyonnak az állam működési stratégiájával meghatározott feladatokhoz történő rendelése,

- ❖ megfelelő, korszerű, hatékony és átlátható intézményi rendszerrel működő új vagyontörvény meghozatala.

4. Az egyes vagyontárgy-csoportok, azok kezelése

4.1. Nyilvántartási adatok

Elsőként álljon itt az MNV Zrt. által az állami vagyon összetételéről, értékéről és mennyiségéről nyilvánosságra hozott néhány alapvető adatsor.

Az adatok 2010 áprilisában a 2008. december 31-i könyvszerinti állapotot tükrözik mint a legutóbbi, nagyközönség által megismerhető adatot.

Önmagában ez a tény is mindenképpen arra utal, hogy az állami tulajdon összetételére, értékére nézve a tulajdonosi joggyakorló szervezet nem rendelkezik, vagy nem biztosít hozzáférhető és átlátható módon naprakész nyilvántartást. Ez a gyakorlat fenntarthatatlan.

A Nemzeti Vagyongazdálkodási Tanács hatáskörébe tartozó állami vagyon (speciális vagyonelemek nélkül, pl. a föld méhének kincse, légtér stb.) megoszlása az egyes vagyonelem-típusokként

Vagyonelem-típus	Milliárd Ft	(%)
Társasági részesedések	1 188	8%
Földterületek	2 952	19%
az NFA vagyoni körébe tartozó termőföldterületek	627	4%
egyéb vagyonelembe adott földterület (belterületi föld, termőföld stb.)	2 325	15%
Ingatlanok	8 659	57%
Egyéb vagyonelemek (pénzeszközök, követelések stb.)	2 437	16%
Vagyonelemek mindösszesen	15 236	100%

(2008. december 31.) könyv szerinti érték

Vagyon megoszlása vagyonelem-típusonként és vagyonkezelőnként

Vagyonelem-típus	Központi költségvetési szervek		Egyéb vagyonkezelő szervezetek		MNV Zrt. közvetlen kezelésében		Vagyonelemek mindösszesen	
	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)
Társasági részesedés	159	2%	0	0%	1 029	55%	1 188	8%
Földterületek	0	0%	2 489	79%	463	25%	2 952	19%
Ebből NFA vagyoni körébe tartozó termőföld	0	0%	164	5%	463	25%	627	4%
Egyéb földterületek	0	0%	2 325	74%	0	0%	2 325	15%
Ingatlanok	7 828	76%	607	20%	224	12%	8 659	57%
Egyéb vagyonelemek	2 251	22%	43	1%	143	8%	2 437	16%
Mindösszesen	10 238	100%	3 139	100%	1 859	100%	15 236	100%

(2008. december 31.) könyv szerinti érték

A termőföldnek nem minősülő ingatlanvagyon aránya az állami vagyamon belül, vagyonkezelőnként

Vagyonelem-típus	Központi költségvetési szervek		Egyéb vagyonkezelő szervezetek		MNV Zrt. közvetlen kezelésében		Vagyonelemek mindösszesen	
	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)
Az NVT által felügyelt vagyon, mindösszesen	10 238	100%	3 139	100%	1 859	100%	15 236	100%
Ebből Ingatlanok	7 828	76%	607	20%	224	12%	8 659	57%

(2008. december 31.) könyv szerinti érték

A társasági vagyon aránya vagyonkezelőnként [2]

Vagyonelem-típus	Központi költségvetési szervek		Egyéb vagyonkezelő szervezetek		MNV Zrt. közvetlen kezelésében		Vagyonelemek mindösszesen	
	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)
Az NVT által felügyelt vagyon, mindösszesen	10 238	100%	3 139	100%	1 859	100%	15 236	100%
Ebből Társasági részesedés	159	2%	0	0%	1 029	55%	1 188	8%

(2008. december 31.) könyv szerinti érték

Termőföldvagyon aránya vagyonkezelőnként

Vagyonelem-típus	Központi költségvetési szervek		Egyéb vagyonkezelő szervezetek		MNV Zrt. közvetlen kezelésében		Vagyonelemek mindösszesen	
	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)	MrdFt	(%)
NVT által felügyelt vagyon, mindösszesen	10 238	100%	3 139	100%	1 859	100%	15 236	100%
Ebből földterületek	0	0%	2 489	79%	463	25%	2 952	19%
<i>Az NFA vagyoni körébe tartozó termőföld</i>	0	0%	164	5%	463	25%	627	4%
<i>Egyéb földterületek</i>	0	0%	2 325	74%	0	0%	2 325	15%

(2008. december 31.) könyv szerinti érték

Vagyon megoszlása vagyonkezelőnként

Vagyonkezelő szervezet	Milliárd Ft	(%)
Központi költségvetési szervek	10 238	67%
Egyéb vagyonkezelő szervezetek	3 139	21%
MNV Zrt. közvetlen kezelésében	1 859	12%
Vagyonelemek mindösszesen	15 236	100%

(2008. december 31.) könyv szerinti érték

A Társasági vagyon összegzése szakmai csoportok alapján

Az NVT közvetlen tulajdonosi joggyakorlása alá tartozó többségi állami tulajdonban lévő társaságok az alábbi szakmai csoportokba sorolhatók:

Tevékenységi kör	Db	Milliárd Ft
Erdészeti társaságok	19	62,38
Közlekedési társaságok	25	74,48
Agrártársaságok	8	6,84
Regionális Vízmű-társaságok	5	11,94
Megváltozott munkaképességűeket foglalkoztató társaságok	6	5,55
Energetikai szolgáltató cégek	2	440,80
Piacorientált szolgáltató cégek	37	195,26
Ipari termelő társaságok	16	13,65
Kutatás, fejlesztés, tanácsadás	23	32,88
Egészségügyi szolgáltatás	4	2,99
Színház, múzeum, egyéb kulturális tevékenység	20	2,96
Lóverseny-társaságok	2	11,50
Végelszámolás alatti cégek	17	0,22
Felszámolás alatti cégek	59	0,00
Összesen	243	861,46

(2008. december 31.) könyv szerinti érték

A földvagyon összegzése művelési áganként

Az NFA vagyoni körébe tartozó földterületek művelési áganként:

Művelési ág	Térmérték (ha)	AK érték	Érték (MrdFt)*
Szántó	365 181,5161	8 194 419,71	103,47
Gyümölcsös	6 616,1684	221 188,98	2,80
Kert	231,1465	5 221,81	0,10
Szőlő	3 957,4682	205 212,32	2,78
Gyep	263 179,6595	1 799 306,21	47,79
Erdő	1 043 341,0174	4 513 040,00	393,82
Fásított terület	355,4095	1 353,16	0,07
Halastó	10 596,1783	0,00	4,04
Nádas	20 617,2578	270 219,36	6,10
Kivett	105 309,5297	0,00	35,39
Vegyes**	102 632,2385	1 422 335,64	31,14
ÖSSZESEN:	1 922 017,5899	16 632 297,19	627,49

* A Nemzeti Földalap vagyoni körébe tartozó ingatlanok nyilvántartási értéke alapján

** Ebbe a kategóriába tartoznak az osztatlan közös tulajdonú, alrészletes ingatlanok, ahol az alrészletek megbontásához kötődő osztásokból eredő kerekítések eltorzítanak a valós képet, ezért ezen ingatlanokat önálló csoportként határoztuk meg.

Megjegyezzük, hogy a fenti értékek a Nemzeti Földalap vagyoni körének változásával (ki és bekerülések) dinamikusán változnak.

(2008. december 31.) könyv szerinti érték

Kizárólagos vagyonelemek – speciális vagyonelemek

A kizárólagos vagyonelemek két kategóriára bonthatók:

- tartós állami tulajdonban maradó eszközökre, amelyek a mérlegben az egyéb vagyonelemek által kezelt ingatlan-vagyonban szerepeltetünk, valamint
- a speciális vagyonelemekre, amelyek értékkel nem szerepelnek a mérlegben.

Az MNV Zrt. rábízott vagyona

Milliárd Forint	MNV Zrt. 2008. éves beszámoló (bekerülési értéken)	Becslés, piaci értéken
Befektetett eszközök (nem tárgyi eszköz)	1 471	1 469
Tárgyi eszközök	12 119	42 765
Forgóeszközök	1 646	1 646
Mérlegfőösszeg	15 236	45 880
Speciális vagyonelemek	3	12 942

Az összefoglaló értékek a speciális vagyon tekintetében a következők (a táblázatban található értékek millió forintban kifejezve, inflációval korrigálva, azaz 2008-as árszínvonalon szerepelnek)

	Speciális vagyonelem megnevezése	Jelenérték (millió Ft)
1.	Ásványi nyersanyagok	9 227 256
2.	Geotermikus energia (hővízkészlet alapon, 1%-es kihasználást feltételezve, 2005)	3 622 203
2a.	Geotermikus energia (teljes készlet alapon, 1%-es kihasználást feltételezve, 2005)	60 924 383
2b.	Geotermikus energia (kitermelés alapon)	25 122
3.	Föld méhének kincsei összesen (1+2):	12 849 459
4.	Koncessziós szerződések összesen:	15 685
5.	Hírközlési frekvenciák	63 016
6.	Hírközlési azonosítók	14 804
7.	Hírközlési frekvenciák, azonosítók összesen (5+6):	77 820
8.	Légtér összesen:	0
9.	Felszín alatti vízkészlet	n.a.
10.	Felszíni vízkészlet	n.a.
11.	Vízkészlet összesen (9+10):	0
12.	KIZÁRÓLAGOS VAGYON ÉRTÉKE ÖSSZESEN (3+4+7+8+11):	12 942 964

Megállapítható tehát, hogy a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján a speciális vagyonelemek becsült értéke legalább 12 942 milliárd forint. Tekintettel azonban arra, hogy az így kapott értékelés (1) nem tekinthető teljes körűnek, (2) nem felel meg minden tekintetben a beszámolót alátámasztó mérleg analitika követelményeinek, (3) az MNV Zrt. rábízott vagyon más bemutatott elemeihez képest nagyságrendileg igen jelentős értéket képvisel, az MNV Zrt. az állami vagyonnal való gazdálkodásról szóló 254/2007 (X.4) Korm. rendelet 13.§.(3) szerint e vagyonelemeket értékkel nem szerepelteti az éves beszámoló mérlegében.

Az adatsorból látható, hogy nagy csoportjait tekintve milyen és milyen mértékű vagyonelemek tartoznak állami tulajdonba.

A következőkben tekintsük át, hogy a klasszikus állami tulajdon-meghatározás függvényében mely vagyontárgyak kapcsolhatóak be a zöld gazdaságélénkítés folyamatába, mely

vagyonelemek vehetnek részt a társadalom előtt álló, a környezetváltozások által meghatározott új, zöld gazdaságélénkítési, illetve a környezet-tudatos gazdasági feladatok végrehajtásában.

Fontosnak tartjuk kihangsúlyozni, hogy a tanulmány ezen pontjában rögzítettek elsősorban jelzés-értékűnek, s a lehetséges összefüggésekre csupán rámutatónak minősülnek. A konkrét megoldási javaslatok, számszerű elemzések az adott vagyoni kör ágazati szakemberei hatáskörébe tartozóan a tanulmány külön fejezeteiben kaptak helyet.

4.2. A kizárólagos állami tulajdonú műemlékek

A műemlékek egyértelműen hazánk történelmének, kultúrájának kiemelkedően fontos és pótolhatatlan örökségét adják, ezért azok nem csupán az adott földrajzi környezet jellegzetes arculatát biztosítják, de egyben nemzeti tudatformáló erővel is bírnak.

A műemlékekre vonatkozó alaptörvény a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (Kötv.), amelynek preambuluma egyértelműen megfogalmazza a műemlékek jelentőségét. E szerint kulturális örökségünk hazánk múltjának és jelenének pótolhatatlan, egyedi és meg nem újítható forrása, a nemzeti és az egyetemes kultúra elválaszthatatlan összetevője. Azért kell a közhatalomnak törvénnyel szabályoznia a velük való törődést, mert a nemzeti és az egyetemes történelem során felhalmozott kulturális örökség feltárásának, tudományos feldolgozásának, megóvásának, védelmének, fenntartható használatának és közkinccsé tételének törvényi feltételeit meg kell teremteni. A nemzeti és az egyetemes kulturális örökség megőrzésére irányuló tevékenységeket szabályozni kell, és a kiemelkedő jelentőségű kulturális értékek állami tulajdonba kerülését elő kell segíteni.

A műemlékek fenntartása, állagmegóvásuk, fejlesztésük, a turizmusba történő aktív bevonásuk nemzeti érdek, így a műemlékekkel történő „gazdálkodás” nemzeti, stratégiai jelentőségű. Ezért az állam tulajdonában álló műemlékeknek kiemelt jelentőségük lehet a zöld gazdaságélénkítés stratégiájában is.

A magyar állam tulajdonában lévő műemlék-ingatlanok és ingatlan-együttesek két típusba sorolhatóak:

- ❖ a kizárólag állami tulajdonban tartandó, forgalomképtelen, tehát a hatályos szabályozás szerinti fogalomhasználattal élve kincstári vagyonnak minősülő, 266 műemlék-ingatlan és ingatlan-együttesre, amelyek tételes felsorolását a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény tartalmazza, valamint
- ❖ a forgalomképes, tehát üzleti vagyonnak minősített műemlékekre.

Az állami tulajdonú műemlékek felett a tulajdonosi jogokat a Vtv új, még nem hatályos módosítása alapján az állami vagyon felügyeletéért felelős, azaz a nemzeti fejlesztési miniszter gyakorolja az MNV Zrt-n, vagy vagyonkezelőkön, használókön keresztül. Ezenkívül több műemlék – törvény alapján – az önkormányzatok ingyenes használatában áll.

A műemlékek – véleményünk szerint – a zöld gazdaságélénkítés sarokpontjaiként kapcsolhatók be az ökoturizmus rendszerébe.

Az ökoturizmus fogalma alatt ezúttal az Ipoly Unió és a „Két Kerékkal Kevesebb” Egyesület: „*A Dunakanyar és az Alsó-Ipoly mente kerékpáros és vízitúra kalauza I.*” című kiadványában megtalálható definícióját értjük:

"Az ökoturizmus célja a területet oly módon megismertetni a vendéggel, hogy a turistaforgalom se mennyiségével, se minőségével ne zavarja meg a helyben élők mindennapjait és ne tegyen kárt a természeti és kulturális értékekben. Ezért az ökoturisták kis csoportokban, lehetőleg környezetkímélő közlekedési eszközöket igénybe véve érkeznek utazásuk célterületére. A látnivalók bemutatásán túl a program az élet helyi sajátosságaira, aktuális problémáira is ráirányítja a látogatók figyelmét, akik ezáltal valószínűbb és árnyaltabb képet kapnak utazásuk célterületéről, mint a tömegturizmuson keresztül. A programösszeállításban megjelennek a természetjárás különböző formái, mint a gyalogos, a kerékpáros, vagy a vízi túrázás, és rendszerint természetjárással kitöltött félnapokat követi a kulturális látnivalók megtekintése. Fontos szempont a kulturális látnivalók teljes keresztmetszete, mert a vendég a falusi-városi és egyházi-világi emlékekről egyaránt benyomásokat szerezve több szempontból ismerkedik meg a térség kultúrájával. A terület hagyományos életformáinak bemutatása mellett a program tartalmaz olyan társadalmi akciókat is, melyek a jelen feladataira irányítják a figyelmet. A Nyugat-Európában kialakult gyakorlat szerint az ökoturisták látogatásuk során nemcsak kapni, hanem adni is szeretnének, ezért hangsúlyosan helyi tulajdonú kisebb szálláshelyeket és éttermeket vesznek igénybe, helyi termékeket fogyasztanak, költésükkel tudatosan is hozzájárulva a térség fejlődéséhez. Így az ökoturizmus a magas fajlagos költésű és kiemelten jövedelmező turisztikai ágazatok közé sorolható."

Ebben a megközelítésben állítható tehát, hogy a műemlékek az ökoturizmus egyik alappillérvé léphetnek elő, így képezve a lokális gazdaságélénkítés egyik kiemelkedően fontos eszközét.

A gazdaságélénkítés eszközeként használható műemlék-csoportosítás szempontjából elengedhetetlen annak a ténynek az ismerete, hogy állami tulajdonban álló műemlékeink meghatározó része országos vagy helyi jelentőségű középületnek minősül. Ugyanakkor számos olyan műemlék-ingatlanunk ismert, amely üzleti alapon is hasznosíthatónak minősíthető. Az ebbe a két csoportba nem tartozókról pedig egyértelműen állítható, hogy üzleti alapon történő hasznosításra nem alkalmasak (romok, mauzóleumok, emlékművek, szobrok stb.), bár az ökoturizmus szempontjából akár meghatározó jelentőségűvé is válhatnak.

Ugyanakkor ez utóbbi kategóriába tartozó műemlékeink fenntartása állami szerepvállalás nélkül elképzelhetetlen, ezért az államnak fel kell ismernie, és el kell fogadnia, hogy a közfeladatok ellátási körében a kultúrán kívül más területekre is érvényes az az alapvetés, hogy a közfeladat ellátása során a nyereség nem közvetlen pénzbevétellel járó folyamat. Az ilyen közfeladatokba történő befektetés csupán hosszú távon és nem feltétlenül pénz formájában térül meg.

A piaci hasznosítási körbe bevonható műemlékingatlanok – főként kastélyok, várak – különböző jogi megoldással történő hasznosítása – az állami tulajdon fenntartása és a tulajdonosi ellenőrzés fokozása mellett – elsődleges cél.

A vagyonkezelési szerződés megfelelő garanciákkal ellátottan kifejezetten jó megoldás ezekre a konstrukciókra. Például a fehérvárcsurgói Károlyi Kastély, a Sümegi vár, vagy a Monostori

Erőd vagyongazdálkodása évek óta példaértékű, és feltűnően eredményes a turizmus szempontjából is. Kölcsönös bizalom, a műemlék iránti tulajdonosi és vagyongazdálkodói elkötelezettség, megfelelő, mobilis döntéshozatal, a támogatási rendszerek morálisan tiszta kihasználása kifejezetten jelentős eredmények elérését biztosíthatja.

Ugyanakkor nem kerülhető ki e témakörben az önkormányzatok (sok esetben befektetők) tulajdonában vagy ingyenes használatában álló műemlék-ingatlanok kérdésköre sem, amelyek – napjainkra szinte egyöntetűen – nyomasztó jellemzője a pénzhiány okán adódó állagromlás, funkciótlanság, s az őrző-védő költségek drasztikus emelkedése.

Nem kikerülhető az a törvényi cél sem, hogy a forgalomképtelenné nyilvánított műemlékek közül azokat, amelyek nincsenek állami tulajdonban, be kell venni a Magyar Állam tulajdonába:

„Kötv.33. § Egyes jelentős történeti és kulturális értékű, illetve veszélyeztetett helyzetű műemlékek és műemlékegyüttesek fokozott védelmét biztosítani kell. Ezek közül az e törvény mellékletében egyedileg meghatározott műemlékeket, illetve műemlékegyütteseket kizárólagos állami tulajdonban kell tartani. Amennyiben tulajdonjoguk az ingatlan-nyilvántartásban nem az állam javára van bejegyezve, és az nem az ingatlan-nyilvántartás hiányosságának vagy jogszabálysértésnek az eredménye, a tulajdonjogot az állam javára meg kell szerezni.”

Ez a szabály ugyanakkor nem állapít meg tulajdonba-vételi jogcímet, valamint határidőt sem tűz ki. Így ennek a helyzetnek köszönhetően a mai napig jelentős azon ingatlanok száma, amelyek állami tulajdoni státusza még nem állt helyre.

Ismételten hivatkozni kell arra a tényre, hogy az MNV Zrt. semmilyen kapcsolódó adatot nem hozott nyilvánosságra e témakörben (sem) az utóbbi időben, így a már megszűnt Kincstári Vagyoni Igazgatóság *„Szemelvények a KVI Életéből”* című, 2003. évi évkönyvéből vett adatokkal illusztráljuk a helyzet tarthatatlanságát:

„Az állam javára megszerzendő ingatlanok közül számos kastély, templom, kolostorrom található, és a kastélyok egykori parkjának jelentős része ma több helyrajzi számra darabolt földterületből áll. Ha ezen területek állami tulajdonba visszakerülnének, egyesítve visszaállíthatóak lennének az egykori történeti kertek, emelve a hozzá tartozó kastélyok szépségét, értékét. Prognosztizálásunk szerint az 57 műemlék – ingatlan/ingatlanrész visszaszerzése mintegy 8 milliárd Ft-ot igényel...”

Tudomásunk szerint 2003 óta ezen a téren lényeges előrelépés nem történt, jelentősebb műemlékingatlan állami tulajdonba vételére az utóbbi időben csupán egy esetben, a Hajógyári szigeten a Hadrianus császár palotájának romjai esetében került sor.

Egyértelműnek tűnik, hogy a tulajdonosi struktúra egységesítése, a felelős állami tulajdonosi szemlélet elengedhetetlen feltétele egy olyan műemlék-gazdálkodásnak, amely a műemlékek ökoturizmusra történő alkalmassá tételével a zöld gazdaságélénkítés eszközeként használhatná azokat a jövőben.

Elképedve kell megjegyeznünk, hogy az MNV Zrt. mai szervezeti struktúrájában nem lelhető fel olyan szakterület, amelynek profilja a műemlékekkel való foglalkozás lenne.

A fenti felvetések tükrében nézzük meg az MNV Zrt. közzétett vagyonsztratégiáját a műemlékekkel kapcsolatban:

„A műemlékvédelemmel kapcsolatban megfogalmazható célok:

- *középtávú célok: műemléki értékek megőrzésével rentábilis piaci alapú értékőrző fejlesztések indítása;*
- *hosszú távú célok: teljes körű műemléki épületvagyon fenntartható használatának biztosítása, a kulturális örökség védelme;*

A nem kiemelt műemlékek, illetve a kizárólagos állami tulajdonba nem tartozó műemlékek esetében egyedileg kell minősíteni az állami vagyonkörben tartás rövid, közép és hosszú távú szempontjait:

- *a műemléket használó állami szervezet presztízse, a műemlék földrajzi elhelyezkedése, létrehozásának körülményei, a közelmúltban megvalósult felújítás indokolhatják, hogy a műemlék a használó állami szervezet működését szolgálja középtávon;*
- *jelentős felújítást igénylő ingatlan esetében mérlegelhető, hogy az értékesítés költséghatékonyabb megoldás. A Magyar Állam tulajdonában lévő műemlékek fenntartása, üzemeltetése, felújítása a műemléki elvárásoknak megfelelően lényegesen drágább, mint egy új épület létrehozása ugyanarra a funkcióra;*
- *állami feladatellátás szempontjából használati értékkel nem bíró műemlékek (pl. kriptá) esetében használatba adás célszerű valamely múzeum vagy társadalmi szervezet részére.”*

Mint látható, a stratégiában a költséghatékonyság játssza az elsődleges szerepet, valamint azok a megoldások, amelyek az állami tulajdon megszüntetését, vagy a fenntartási költségek és feladatok egyértelmű átruházását szolgálják.

Meggyőződésünk, hogy a műemlékek vonatkozásában ez a metodika nem tartható fent: az állami felelősség- és szerepvállalás a műemlékekkel kapcsolatos zöld célok elérése okán sem nélkülözhető.

Ezen célok mentén a jövőbeni stratégiának ki kell terjednie a műemlékek környezetének településfejlesztési koncepciójával való összhang megteremtésére, az épített környezet társadalmi összefogással való védelmére. Ennek megfelelően széleskörű egyeztetésekre van szükség nem csupán az érintett önkormányzatokkal, hanem az adott települések és az országos szakmai, ágazati társadalmi szervezetek képviselőivel és a civil lakossággal is.

Nem lehetséges ugyanis az állami tulajdonnal való gazdálkodásra mint egy elkülönült, önálló identitású szervezet gazdálkodására tekinteni már csak az Alkotmány vonatkozó rendelkezése okán sem, amely szerint az állam tulajdona nemzeti vagyon.

Az állami tulajdonnak minden esetben az egységes nemzeti érdekek szolgálatában kell állnia, amelyek a műemlékek esetében szervesen kapcsolódnak a területpolitikához. A területpolitika célja ugyanis mindenképpen egy fenntartható és fejleszthető társadalmi-gazdasági-környezeti térszerkezet és területi rendszer kiépítése, amely elsődlegesen a helyi adottságokra épül. Ennek alapját a saját arculattal és történelmi üzenettel bíró térségek képezik, s ezen üzenetek alaphordozói a területeken található műemlékek.

A műemlékek, a településfejlesztés és turizmus szerves összefüggése a zöld gazdaságélénkítés szempontjából alapértékűnek minősülhet.

„A természeti rendszerek (természetföldrajzi tájak) működése, valamint ennek eredményeként az ún. »ökoszisztéma szolgáltatások« (tájpotenciál, környezeti szabályozó- és regenerálódó képesség, terhelhetőség) alakulása elválaszthatatlanul összefonódik a térszerkezet, valamint az azt alkotó elemek/rendszerek minőségi jellemzőinek változásával. A területpolitika az egyik legfontosabb eszköze lehet annak, hogy a társadalmi, gazdasági folyamatok, a különböző ágazati tevékenységek és az általuk létrejövő művi környezeti elemek, valamint a környezet között szerkezeti és funkcionális értelemben is harmonikus viszony alakuljon ki.

A turizmus a fenntartható fejlődés elérésének kérdésében kiemelt jelentőséggel bír: a szabadidő minőségi eltöltésén keresztül szolgálja az életminőség javítását, hozzájárul a helyi közösség szociális jólétéhez munkaalkalmat teremtő és gazdasági potenciálján keresztül, illetve kölcsönhatásban áll a természeti, kulturális és épített környezet állapotával (terhelési potenciál és turisztikai vonzerő). Utóbbi szempont miatt a turizmus hosszú távú eredményességének záloga a természeti környezet értékeinek megőrzése...

...A turizmus ugyanakkor hozzájárulhat a védett természeti értékek megismeréséhez. Jelentős lehet tudatformáló hatása is, amennyiben a turisták utazásaik során a környezetvédelemről, a flóráról, faunáról szereznek ismereteket.”⁴

És hozzátesszük: történelmi, kulturális, művészeti értékekről, nemzettudat-erősítő történelmi tényekről, amelyeknek elsődleges hordozói a műemlékek.

Mindezek okán az állami tulajdonú műemlékek fenntartásának, fejlesztésének, hasznosításának stratégiai kidolgozása, a tulajdoni viszonyok egyértelmű rendezése, az állami szerepvállalás megerősítése olyan társadalmi igényrendszerként fogalmazható meg, amely teljesítésének megtagadása súlyos politikai és társadalmi következményeket vonhat maga után. Hiszen nem csupán a műemlékek fizikai romlását vagy megsemmisülését eredményezi, hanem a gazdaságélénkítés, ezen belül a zöld gazdaságélénkítés egyik jelentős alapkövét húzza ki az új államépítés talapzatából.

4.3. Termőföldek, erdők

A termőfölddel kapcsolatos jogi szabályozás a magyar jogrendben meglehetősen szerteágazó és sokrétű, s ezen megoldás egyik alapvető indoka az a tény, hogy a termőföld jogi fogalma meglehetősen változatos képet mutat.

A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény fogalom meghatározása szerint termőföld az a földrészlet, amelyet a település külterületén az ingatlan-nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert, rét, legelő (gyep), nádas, erdő, fásított terület művelési ágba vagy halastóként tartanak nyilván. Ez a bürokratikusnak tűnő meghatározás, és a különböző néven nyilvántartott földrészletekhez fűződő érdekek és elvárások, célok és szerepek azok, amelyek egy-egy földrészlet-típusnak különös jelentőséget biztosítanak.

Tág megközelítésben a termőföld minden típusa egyrészt a természet, másrészt a környezet része, így ezek védelme automatikusan kiterjed a termőföldek általános védelmére is.

A környezet elemeiként a hatályos joganyag a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint az ember által létrehozott épített (mesterséges) környezetet, továbbá ezek összetevőit

⁴ Forrás: 96/2009. (XII. 9.) OGY hat.

tartja számon, s a környezet általános védelméről szóló 1995. évi LIII. törvény rögzíti, hogy a *„természeti örökség és a környezeti értékek a nemzeti vagyon részei, amelyeknek megőrzése és védelme, minőségének javítása alapfeltétel az élővilág, az ember egészsége, életminősége szempontjából. E nélkül nem tartható fenn az emberi tevékenység és a természet közötti harmónia, elmulasztása veszélyezteti a jelen generációk egészségét, a jövő generációk létét és számos faj fennmaradását...”*.

A fenntartható fejlődés jogrendünk értelmében pedig nem más, mint a társadalmi-gazdasági viszonyok és tevékenységek rendszere, amely a természeti értékeket megőrzi a jelen és a jövő nemzedékek számára, a természeti erőforrásokat takarékosan és célszerűen használja, ökológiai szempontból hosszú távon biztosítja az életminőség javítását és a sokféleség megőrzését.

Ilyen megközelítésben azonnal nyilvánvalóvá válik, hogy a zöld gazdaság talán legerősebb, meghatározó alapja a termőföld, annak minden eleme, amely bizonyos értelemben egyben a természet forrása is.

Egyértelmű, hogy a termőföld a természet védelméről szóló magas szintű jogszabályunk, az 1996. évi LIII. törvény (Tvtv.) védelmének hatálya alatt is áll, hiszen ezen törvény bevezetője kísértetiesen hasonló az 1995. évi LIII. törvény preambulumaéhoz:

„... a természeti értékek és természeti területek a nemzeti vagyon sajátos és pótolhatatlan részei, fenntartásuk, kezelésük, állapotuk javítása, a jelen és jövő nemzedékek számára való megőrzése, a természeti erőforrásokkal történő takarékos és ésszerű gazdálkodás biztosítása, a természeti örökség és a biológiai sokféleség oltalma, valamint az ember és természet közötti harmonikus kapcsolat – nemzetközi kötelezettségvállalásainkkal összhangban történő – kialakítása mint az emberiség fennmaradásának alapvető feltétele, a természet hatékony védelmének létrehozását igényli...”

A két törvény céljának hasonlósága egyrészt természetes, másrészt azonban elgondolkodtató: nem érett-e meg a helyzet arra, hogy az új zöld értékek mentén kikristályosodó természet- és környezetvédelem szabályai olyan felülvizsgálaton essenek át, amelynek következtében egy egyszerűbb, átláthatóbb cél- és hatósági rendszerrel lehessen a természet védelméről, fenntartható fejlődésünkről és gazdaságfejlesztésünkről gondoskodni? Ez a megoldás azonban már túlnyúlik az állam tulajdonosi szerepkörén, hiszen közhatalmi funkcióba tartozó feladatot fessegetünk.

A Tvtv. szerepe egyébként azért is jelentős az állami tulajdonú termőföldek vonatkozásában, mert ez a jogszabály határozza meg a védett természeti területek kategóriáit (nemzeti park, tájvédelmi körzet, természetvédelmi terület, természeti emlék, vagy bioszféra rezervátum). Ez a törvény határozza meg ezen kategóriák lényeges jellemzőit, a velük történő gazdálkodás alapvető elvárását, s köztudott, hogy a védett természeti területek jelentős része állami tulajdonban áll.

De visszatérve az állami tulajdonú termőföld és a zöld gazdaságélénkítés konkrét összefüggéseire: az országgyűlés 2001-ben megalkotta a Nemzeti Földalapról szóló 2001. évi CXVI. törvényt (NFAtv.), amelynek elsődleges célja *„az állami tulajdonban lévő termőföldvagyonnal való ésszerű gazdálkodás, a termőföldnek a mezőgazdasági termelés ökológiai feltételeire, valamint a gazdaságosság és a jövedelmezőség szempontjaira*

figyelemmel történő hasznosításának elősegítése, továbbá a családi gazdaságokon alapuló korszerű birtokszerkezet kialakításának előmozdítása.”

A Nemzeti Földalap alapvető feladata, hogy a birtokába kerülő, állami tulajdonban lévő termőföldvagyont a birtokpolitikai céloknak megfelelően a lehető legrövidebb időn belül hasznosítsa.

Az NFAtv. rendelkezései szerint a Nemzeti Földalapba tartozó állami termőföldvagyon rendeltetése:

- ❖ *A működőképes családi gazdaságok kialakításának elősegítése, a szakirányú végzettséggel rendelkező agrárvállalkozók földhöz jutásának támogatása;*
- ❖ *a földárak és haszonbérek alakulásának befolyásolása;*
- ❖ *a termőföld magánosítása során létrejött, a hatékony mezőgazdasági hasznosításra alkalmatlan birtokszerkezet vidékfejlesztési célokkal összehangolt javításának, a gazdaságos birtokszerkezet kialakításának támogatása;*
- ❖ *Birtok-összevonási célú, valamint az állattenyésztő telepek működését biztosító önkéntes földcseréhez szükséges termőföld biztosítása;*
- ❖ *a megműveletlen termőföld hasznosítása;*
- ❖ *az értékes termőhelyen lévő ültetvényterületek megtartásának elősegítése;*
- ❖ *különleges termesztési célok megvalósításához tartalékterületek biztosítása;*
- ❖ *a magántulajdonba került, természetvédelmi oltalom alatt álló területek cseréjéhez, illetve kisajátítás esetén cserével történő kártalanításához földalap biztosítása;*
- ❖ *a gyenge termőképességű területek más célú hasznosítása, helyi jelentőségű természetvédelmi területek kialakítása;*
- ❖ *a hullámtéri területek, valamint a mentett oldali vízjárta területek földcseréje;*
- ❖ *tározók, záportározók kialakítása;*
- ❖ *szociálisan hátrányos helyzetű rétegek megélhetésének elősegítése érdekében szervezett mezőgazdasági munkavégzést szolgáló szociális földalap biztosítása*
- ❖ *törvényben meghatározott feladatokhoz földkészlet biztosítása;*
- ❖ *az oktatás és a tudományos kutatás céljainak szolgálata;*
- ❖ *az erdővagyonnal való tartamos (fenntartható) gazdálkodás feltételeinek segítése.*

A tulajdonosi jogok gyakorlása és a Nemzeti Földalap rendeltetésszerű hasznosítása a földbirtok-politikai irányelvek szerint történik.

A tulajdonosi joggyakorlóra (amelyet a Vtv. még hatályba nem lépett módosítása nem jelöl ki) az állami tulajdonú termőföldek tekintetében egyértelműen irányadó a termőföld védelméről szóló 1994. évi LV. törvény, amely vitathatatlanná teszi, hogy a termőfölddel való gazdálkodás céljai a következők:

- ❖ *az átalakuló tulajdoni, használati viszonyok alapján a mezőgazdaságban a magántulajdonon alapuló piaci viszonyok meghatározóvá válnak,*
- ❖ *a termőföld forgalma és a termőföld mint a jelzálogjogon alapuló hitelezés biztosítója, a kialakuló új üzemi szervezetek működését hatékonyan elősegítse,*
- ❖ *a versenyképes mezőgazdasági termelés folytatására alkalmas földbirtokok jöjjenek létre,*
- ❖ *a birtokelaprózódások hátrányos következményei a mezőgazdaság tulajdoni szerkezetét ne terheljék,*
- ❖ *a gazdálkodó zavartalan mezőgazdasági termelést folytathasson,*

- ❖ *a termőföld területének csökkenése ésszerű határok között maradjon, és*
- ❖ *a termőföld minőségének védelme megfelelő jogi háttérrel kapjon.*

Ugyanakkor a termőföld egyik „adminisztratív” összetevője, az erdő, különös, és fokozott védelemben részesül.

Hasonlítsuk össze az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvény (Etv.) céljait az előbb ismertetett célokkal:

Az Etv. célja: hogy „az erdő és a társadalom viszonyának szabályozásával, kiemelten a fenntartható erdőgazdálkodás feltételeinek meghatározásával biztosítsa:

- ❖ *az erdő mint a természeti tényezőktől függő és az emberi beavatkozásokkal érintett életközösség és élőhely fennmaradását, védelmét, gyarapodását, továbbá*
- ❖ *az erdő hármaskörű funkciójának, azaz a környezetre, társadalomra, valamint a gazdaságra gyakorolt hatásának kiteljesedését, és ezzel kiemelten hozzájáruljon*
- ❖ *a klímaváltozás hatásainak csökkentéséhez,*
- ❖ *a biológiai sokféleség megőrzéséhez,*
- ❖ *a vidékfejlesztéshez, az erdőgazdálkodással összefüggő foglalkoztatási lehetőségek bővítéséhez,*
- ❖ *az ország környezeti állapotának javulásához,*
- ❖ *a felszíni és felszín alatti vizek védelméhez,*
- ❖ *a termőtalaj, a mezőgazdasági területek védelméhez*
- ❖ *a fa, mint megújuló energia- és nyersanyagforrás biztosításához,*
- ❖ *a tiszta ivóvíz biztosításához,*
- ❖ *az egészséges élelmiszerek előállításához,*

azaz az emberi élet fenntartásához és minőségének, biztonságának javításához, figyelemmel az egészséges környezethez fűződő alapjog érvényesítésére.”

Nem lehet nem észrevenni, hogy az időben lényegesen később hozott Etv. számos olyan célt határoz meg az erdővel kapcsolatban, amely már az új zöld gazdaságépítés irányába hat, s egyértelművé próbálja tenni azokat a társadalomra váró feladatokat, amelyek a természetvédelem, az ökológia és a fenntartható emberi élet kapcsolatrendszerének kötelező elemeinek minősülnek.

Az összevetés egyértelmű célja annak demonstrálása, hogy a természettel való kapcsolatrendszer szabályozó jogi háttér tételes áttekintése és egyszerűsítése, kollíziós ellenőrzése és átdolgozása az új zöld elvárások és célok tükrében alapvető feladatnak tűnik az új kormányzat számára.

Mindezek okán is jó megoldásnak tartjuk az új kormányzat azon döntését, amely egy irányítás alá vonja az agrárium, a vidékfejlesztés és a természet- és környezetvédelem feladatait.

A termőföldeket érintő, fentiekben tételesen ismertetett célok áttekintése mellett nem kétséges, hogy az állami tulajdonban álló termőföldekkel kapcsolatban az államnak rendkívül jelentős a szerepe a zöld gazdaságélénkítés szempontjából.

Nem csupán a már említett ökoturizmus fejlesztése, hanem a lokális fejlődés előtérbe helyezése és biztosítása, a vidékfejlesztés ismételt támogatása, a megújuló energiák feltárása, szolgáltatási területük kiépítése és széleskörű biztosítása, s az organikus mezőgazdaság támogatása is intenzíven kapcsolódnak a termőföldekkel történő hatékony és természetkímélő gazdálkodáshoz. S nem lehet kétséges, hogy e tekintetben az állam mint tulajdonos példamutató szerepe elsőrendű támpont egy széleskörű bázissal rendelkező környezettudatos társadalmi felfogás kialakításához.

Az állam tulajdonában, a Nemzeti Földalaphoz tartozóan nyilvántartott földterület-értékét a 4.1. pontban bemutattuk, mértéke – korrekt MNV Zrt. adat hiányában csupán becsülhető módon – 1,2 millió hektár körül mozog. Meg kell jegyezni, hogy ez a termőföld-mennyiség üzleti vagyonnak minősül a jelenleg hatályos Vtv. alapján, vagyis értékesítésük kizárólag a tulajdonosi joggyakorló döntésétől függ, a parlament e körben nem rendelkezik döntési jogosultsággal.

Ezt a nagyságrendet és azt a tényt figyelembe véve, hogy a hazai termőföld-piaci árak még korántsem közelítették meg a nyugati országok termőföld-árait, becsléssel is belátható, hogy csupán számokban is kifejezve milyen rendkívül jelentős „eszközállomány” felett rendelkezik az állam termőföld formájában.

„A hazai (200 ezer – 2 millió Ft/ha szántó) és a nyugat-európai (5-15 millió Ft/ha szántó) földárbéli különbségek a piac-liberalizáció kézzelfogható közelségében – a parasztság és a vidéki közösségek szerencsétlenségére – elképesztő extraprofit ígérteit hordozzák.”⁵

A termőföldhöz kapcsolódó és a zöld gazdaságélénkítés szolgálatába állítható megoldások sora végtelen, részletezésük a tanulmány termőfölddel foglalkozó fejezetében olvashatóak. Az MNV Zrt. hatályos, kapcsolódó stratégiájának lényeges elemei szerint:

„Az NVT tulajdonosi joggyakorlóként kettős szerepben jelenik meg a földek esetében:

- *egyrésztől hozzá kell járulnia a társadalmi célok megvalósításához;*
- *másrésztől az NFA hasznosítása során piaci szereplővé is válik.*

Az NVT ennek megfelelően kulcsfontosságú tényező a termőföldpiac működésének biztosításában.

A tulajdonosi joggyakorlás során érvényesíteni kell azokat a szempontokat, amelyek a termőföld értékállóságának, minőségének megőrzését és a társadalom javát szolgálják. A Földalap hasznosítása az agrárpolitikai célok elérését kell, hogy segítse. Elő kell segíteni a mezőgazdasági termelés összehangolását a természetvédelem, a környezetvédelem, a talajvédelem, a területfejlesztés, a vízgazdálkodás szempontjaival. A stratégiai célok az állam fokozott felelősségének figyelembevételével határozhatók meg.”

„Az erdővel és erdőgazdálkodással kapcsolatban az NVT kiemelt figyelmet fordít a Nemzeti Erdőstratégiában, valamint a Nemzeti Erdőprogramban lefektetett elvek, valamint a jogszabályban előírt ágazati szakmai előírások érvényesítésére és megvalósítására, amellyel hozzájárul, hogy

- *az állami tulajdonban lévő erdővagyon értéke folyamatosan gyarapodjon;*
- *a vidéki lakosság munka- és megélhetési lehetőségei növekedjenek;*

⁵ Szilágyi Péter Zoltán (2008): Külföldiek termőföldtulajdon szerzése Európában (nemzeti szabályozás – kibővített elemzés), Országgyűlési Könyvtár, Képviselői Kutatószolgálat, Budapest, 46 p.

- az állami erdők és az erdőgazdálkodás megfeleljenek a társadalom sokrétű követelményeinek, az erdőből származó javak mellett többek között olyan közösségi céloknak is, mint a természetvédelem, a pihenés, az oktatás, az esztétikum és a testedzés;
- mindeközben gyarapodjék az erdészeti társaságcsoporthoz vagyona és az erdőgazdasági társaságok, egyéb erdőkezelő szervezetek teljesítménye legyen transzparens, hitelesen mérhető, értékelhető és összehasonlítható.”

Tudjuk, hogy mindezeknek a földbirtok-politikai irányelvekről szóló 48/2002. (VII.19.) OGY határozattal összhangban kell megvalósulniuk.

Az irányelvek viszonylag egyértelmű stratégiai célokat határoznak meg, amelyeknek megvalósítása nagyban elősegítette volna a magyar földbirtokszerkezet megfelelő és gazdaságélénkítésre is alapot szolgáló struktúráját, azonban a kapcsolódó mögöttes jogi szabályozás és az elmúlt évek gyakorlata köszönő viszonyba sem került a határozat tartalmi pontjainak megvalósításával.

Tény, hogy papír szerint az NFA – az eredeti szándéknak megfelelően – az állami beavatkozás, szabályozás és befolyásolás intézményének minősül, és ekként egyrészt a földtulajdon és haszonbérlet ésszerű arány-kialakításán, másrészt a földterületek minőségi paramétereit értékelő és ennek függvényében művelhetőségi besorolásuk szempontjai szerinti értékesítésén keresztül mára biztosítania kellett volna egy optimális földbirtokszerkezetet. Meg kellett volna erősítenie a magyarországi viszonylatban ideális méretűnek tartott birtoktesteken a családi és középgazdaságokat, és élni kellett volna azzal az európai uniós támogatási rendszerrel, amely lehetőség hazánk számára is nyitott volt.

Hazánk mezőgazdasági jellege nem vitatható. Az ország összterületének 62%-a ma is mezőgazdasági művelés alatt áll. A KSH adatai szerint a birtokszerkezet szétaprózódását követően a 2000-es évekre a birtokkoncentráció jellemző, mert az egy gazdaságra jutó átlagos termőterület 2000-2007 között másfélszeresére nőtt. Ez az adat ebben a formában azonban nem tükrözi azt a tényt, hogy sajnálatos módon nagybirtok-jellegűvé kezd válni Magyarország birtokszerkezete. A 2007-es adatok szerint 12 500, vagyis a gazdaságok csupán 1,6 százaléka birtokolta a termőterület háromnegyedét. Az Európai Unió országaiban a magángazdaságok átlagos üzemmérete 3,3 hektár, míg a nagyüzemeké sem nagyobb 500 hektárnál. Az Európai Unió sok államában az átlagos birtokméret nem haladja meg a 19 hektárt s legtöbb országában ismeretlen a nagybirtok. Hazánkban jelenleg az 5000 hektár feletti nagybirtokok száma 50 felett van, míg a 10 000 hektár felettié száma majdnem eléri az 50-et. A KSH 2007-es adatai szerint a hazai gazdaságok 0,5 százaléka a földalap 59,5 százalékat művelte, 0,1 százaléka pedig ezer hektár feletti területtel gazdálkodott.

Ezek az adatok, illetve arányszámok egyértelműen bizonyítják, hogy hazánk birtokszerkezete eltér a kitűzött, elsődlegesen családi és középgazdálkodáson alapuló birtokszerkezettől, amely tény egyáltalán nem a zöld gazdaságélénkítés irányába ható tényező.

A kapcsolódó törvénymódosítások, az elővásárlási jog sorrendjének 2002-es drasztikus megváltoztatása, az MNV Zrt-nek a korábbi felügyeleti szerve, a Pénzügyminisztérium által is kifogásolt jogértelmezési gyakorlata, az együttes értékesítés lehetőségének jogszabályi bevezetése mind arra hatottak, hogy azon földbirtok-politikai irányelvek megvalósulása, amelyek automatikusan is a zöld gazdaságélénkítés irányába mutattak volna, ne következhesen be.

Tehát a rosszul és félreértelmezett gyakorlat, illetve a nemzeti érdek szempontjából megindokolhatatlan jogszabály-módosítások okán a termőfölddel kapcsolatos állami és társadalmi elvárások nem valósultak meg.

De más jellegű problémák is hátráltatták idáig a termőföld-gazdálkodás optimális, környezettudatos rendszerének kialakulását. A rendszerváltozás utáni évek társadalmi változásokat követő jogi szabályozási rendszerének következtében a magyar termőföld-gazdálkodás sokszereplős intézményi háttérrel rendelkezik. Az állami tulajdonú termőföldeket illetően – nem csupán a mezőgazdasági ingatlanokat ideértve, hanem a széles értelemben vett termőföldeket, az erdőket, sőt a védettséggel bíró termőföld-jogi struktúrába tartozó ingatlanokat is – az egyébként jó konstrukciójú vagyongazdálkodási rendszer önmagában nem eredményezhette az egységes tulajdonosi szemlélet kialakulását. Ez a tény tovább rontja azt a jogrendszerünkkel sem támogatott, bizonyos értelemben kaotikusnak mondható helyzetet, amely az állami tulajdonú termőföldek tulajdonosi rendszerét és céljait meghatározza. Ez a megállapítás is arra utal, hogy a termőföldekkel való gazdálkodás egész tulajdonosi háttér jogi és intézményrendszerét át kell gondolni.

Az állam azonban nem csupán tulajdonosi szerepkörében vallott eddig kudarcot a termőfölddel való gazdálkodás és a termőföldnek a zöld gazdaságélénkítés szolgálatába állítása területén, de az állam mint közhatalmi, hatósági intézményrendszer is rosszul vizsgázott a termőföldeket érintő területen.

Az ebben az értelemben tagolt rendszert színesíti a hatósági felügyeleti és szakmai jogkörök decentralizált felosztása, amely megoldás ugyancsak nem az egységes és hatékony döntési mechanizmus működését biztosítja. Ezért a termőföld- és erdőgazdálkodás területén alapvető követelménynek tűnik a kapcsolódó hatósági szervezeti struktúra átvilágítása is. Ennek eredményeként pedig a párhuzamos vagy egymást fedő jogkörök felszámolása, a háttér-intézményrendszer egyszerűsítése, és a döntési mechanizmusoknak a szakmaiságot és a demokratikus jogokat nem sértő, az ésszerűség határán belül maradó centralizálása elengedhetetlen.

Összegezve: az állami tulajdonú, gazdasági rendeltetésű termőföldekkel történő zöld szemléletű gazdálkodás valódi stratégiai szintre emelése nem várható tovább magára. Az egészséges, európai szintű gazdaságszerkezet kialakítása elsősorban állami feladat, amelyre a Nemzeti Földalap termőföld-testei szolgáltatják az elsődleges biztosítékot.

Az MNV Zrt. véleménye szerint „indokolt és célszerű 1 600–1 650 ezer hektár térmértékű földterület stratégiai földalapként történő kezelése.”

Sajnálatos módon a hatályos vagyonszerkezet nem indokolja, illetve elemzi ezt a mértéket, ezért a jövőben erős szakmai háttérrel, megfelelő gazdasági számításokkal alátámasztva lehet csak az állami tulajdonú optimális stratégiai földalap méretarányát és összetételét meghatározni.

Mivel a birtokszerkezet kialakítása szorosan összefügg a hazai agrárium fejlődésének lehetőségével, ezért jelzésszerűen rámutatunk néhány olyan lehetséges következményre, amely tagadhatatlanul összefüggésben áll a magyar birtokrendszer kialakításával, s amelyre az államnak, mint tulajdonosnak, határozott döntéseivel hatással kell lennie.

Az államnak ezen döntései során utalnia kell azokra az elemekre, amelyek a környezettudatos és a zöld gazdaságfejlesztés iránt elkötelezett szakemberek szerint kiutat jelenthetnek a fenntartható fejlődés biztosítása irányába, így többek között az alábbiakra:

- ❖ Az agrárium gépesítettségének és energia-intenzitási szintjének alakítására,
- ❖ az állattenyésztés és a növénytermesztés optimális arányának alakulására,
- ❖ az alacsony energia- és vegyszerintenzitás fenntartására, illetve csökkentésére a mezőgazdasági termelés területén,
- ❖ a bioenergia előállítása feltételeinek megteremtésére,
- ❖ a magyar élelmiszeripar jelentőségének szükségszerű növelésére, ezzel összefüggésben a hazai élelmiszerellátás importfüggőségének megszüntetésére,
- ❖ a várható pozitív eredmények függvényében a vidéki települések népességének növelésére,
- ❖ az adott települési tájra jellemző hagyományos „tájgazdálkodási ismeretek” újraélesztésére,
- ❖ a munkahelyek számának növekedésére,
- ❖ a természeti erőforrások és értékek fokozott megbecsülésére,
- ❖ az ökoturizmus fejlődésére.

Mint említettük, a termőföldek körében kiemelt jelentőséggel rendelkeznek az erdők és a nemzeti parkok.

Az ÁSZ 2009-es adatai szerint:

„Az ország 1,8 millió ha erdőterületéből az MNV Zrt. portfóliójába tartozó 19 erdőgazdasági társaság mintegy 976 ezer hektár állami erdőt (54%) és egyéb állami földterületet kezel. A kezelt területből 370 ezer hektár – az erdőterületek több mint egyharmada – esik természetvédelmi védelem alá (nemzeti park, tájvédelmi körzet, egyéb védett terület).”

Az ország erdővagyonának több mint fele állami tulajdonban áll, nagy részük a nemzeti parkok vagyonkezelésében. Ezért az állam tulajdonosi szerepe döntő az erdők és nemzeti parkok zöld-gazdaságfejlesztés szolgálatába állítása körében.”⁶

A társadalom környezettudatosává válásának egyre erősödő folyamata azt eredményezte, hogy az erdők gazdasági szempontból evidens jelentősége mellett fokozódtak azok az elvárások, amely az erdők egyéb – például egészségügyi, turisztikai, szociális – jelentőségéből származóan következnek.

Az ország erdővel beborított területeinek aránya 2007-ben kevéssel 20% felett volt, s hazánkban több mint 60, mintegy 13 000 hektárnyi erdőrezervátum található. Sajnálatos módon erdeink egészségi állapota még korántsem tökéletes, nem csupán a különböző lombfertőzések megállíthatatlansága okán, hanem a nagyvadállomány olyan mértékű szaporodása miatt is, amelyet erdeink természetes eltartó képessége nem tud biztosítani. Ezért erdeink fenntartásának és kezelésének tulajdonosi kötelezettségei együtt járnak a vadászati jog ésszerű kezelésével és alakításával is.

⁶ ÁSZ jelentés a Magyar Nemzeti Vagonkezelő Zrt. 2008. évi tevékenységének ellenőrzéséről

A zöld gazdasági programhoz kapcsolhatóan a jövőben az erdők speciális szerepe okán az állam elsődleges feladatának tűnik az erdőterületek mennyiségének, kiterjedésének és minőségének határozott növelése, s ezen belül olyan gazdálkodás megkövetelése, amely az erdei ökoszisztéma – lehetőség szerinti – leginkább természetes állapotának megőrzését biztosítja.

Az erdők és a nemzeti parkok védelménél jelentkezik legintenzívebben az az állami feladat, amelyet nem csupán az állam hatósági szervezeteinek, de az államnak mint tulajdonosnak is kötelessége végrehajtani: a biológiai sokféleség in és ex situ védelmének a megteremtése. Nem lehet kétséges, hogy bár első megközelítésre ennek a feladatnak a végrehajtása elsősorban környezetvédelmi jellegű, azonban a megfelelő védelem megteremtése hosszú távon a természettel való zöld gazdálkodás és gazdaságélénkítés közvetett eszközeként is szolgálhat a biológiai természetes egyensúly fennmaradásának, illetve visszaállításának biztosításával.

Egyet kell értenünk a 96/2009. (XII. 9.) OGY határozat azon megállapításával, amely szerint:

„Az erdőtelepítés lehetőséget ad az agrárátalakulás során felszabaduló területek hasznosítására és folyamatos foglalkoztatást biztosít a vidéken élők számára. Az erdőtelepítésnek a szénmegkötés révén jelentős szerepe van a klímaváltozás hatásainak csökkentésében és az eróziós folyamatok mérséklésében. Az energetikai célú ültetvények telepítése és a növekvő tűzifa felhasználás során azonban kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy mindez ne járjon a környezeti terhelések növekedésével, az erdőterületek mennyiségi (pl. illegális fakitermelés) és minőségi romlásával.”

Az erdőtelepítések mennyiségének növelésével kapcsolatban további, figyelemre méltó adatokat is tartalmaz a határozat:

„Az országos éves szén-dioxid-kibocsátás mintegy 60 millió tonna, e mennyiségből erdeink jelenleg megközelítően 6%-ot képesek megkötni, ami új telepítésekkel további néhány tized százalékkal növelhető. A program megvalósítása esetén a hazai erdők faanyagában megkötött 4-5 millió tonna/év szén-dioxid mellett évente további néhány százezer tonna szén-dioxid kerülne lekötésre. Az európai, köztük a hazai erdők egyre több biomasszát termelnek, tekintettel arra, hogy a fakitermelés mennyisége az erdőkben évente újraképződő fatömegnek csak mintegy 60%-át éri el. Így az élőfa készlet (jelenleg országosan összesen 347 millió m³) az elmúlt időszakban folyamatosan és jelentősen (évente 3-5 millió köbméterrel) emelkedett. Az erdő talaja szintén jelentős szénraktár, a faanyaghoz képest további 30% szenet tárol tartósan. A fa természetes, megújítható nyersanyag- és energiaforrás, így alkalmas a kevésbé környezetbarát anyagok kiváltására, és a „zöld” energia előállítására. Fontos kérdés ezért az erdőtelepítés, kezelés, az erdő ökológiai-tájökológiai és jóléti funkciójának, valamint a biomasszaként való hasznosítás megfelelő egyensúlyának biztosítása.”

Minden bizonnyal nem oktalanság annak a társadalmi követelésnek a rögzítése, hogy a tulajdonosi joggyakorló szervezet új vagyonsztratégiájában az e pontban megfogalmazott tényezők és célok markánsan jelenjenek meg. S ezt az elvárást nem csupán a társadalomnak, de az állam illetékes szervezeteinek, elsősorban a stratégiát jóváhagyó kormányoknak is kötelessége megfogalmazni és számon kérni.

Emellett azonban egy „zöld államháztartási törvény” meghozatala, de legalábbis az állami közfeladatok finanszírozási rendszerének megváltoztatása is szükségesnek tűnik, mert az a támogatási metodika, ami az erdőgazdaságokkal kapcsolatban napjainkban tapasztalható, vélhetőleg nem segíti a közcélok gyors és hatékony megvalósítását.

Az ÁSZ már hivatkozott jelentése szerint ugyanis:

„2008-ban folytatódott az erdőművelési közmunka program 17 társaság részvételével. Az MNV Zrt. a programhoz szükséges önrész biztosításához – az előző évek gyakorlatának megfelelően – 700+300 M Ft-os támogatást folyósított. A természeti károk kezelésére 240,3 M Ft, a közjóléti feladatok elvégzésére közel 800 M Ft és az erdőtelepítési támogatásra 346,8 M Ft került felhasználásra. Az erdőgazdaságok 2008. évi adózás előtti eredménye meghaladta a 3082 M Ft-ot, ami kedvezőbb a prognosztizált 2713 M Ft-nál. 2008-ban az állami erdőgazdaságok nem részesültek normatív támogatásban, és megszűnt az erdőfelújítások járadék-rendszere is.”

Sajnálatos módon, a támogatás összegének mértéke és felhasználási arányai nem mutatnak biztató képet az erdőtelepítésekkel kapcsolatosan megfogalmazott elvárások gyors teljesíthetőségéhez.

Mivel a Vtv. még hatályba nem lépett módosítása a 22 erdőgazdálkodási, állami tulajdonú társaság tulajdonosi joggyakorlását az MNV Zrt-től megvonta, és a társaságokat a Magyar Fejlesztési Bank (MFB) korlátozott tulajdonosi joggyakorlása alá helyezte, joggal várható, hogy az MFB speciális feladatai okán oldja ezt a „szorult” helyzetet. Annál is inkább, mivel a tulajdonosi joggyakorló személyének megváltozásával egyidejűleg fog hatályba lépni az MFB-re vonatkozó törvény alábbi kiegészítése:

Az MFB Zrt. feladata, hogy az átláthatóság, a célszerűség, a gazdaságosság, a hatékonyság és a prudencia követelményeinek megfelelően – a Kormány közép és hosszú távú gazdaságstratégiája által meghatározott gazdaságfejlesztési célok megvalósításához szükséges fejlesztési források biztosítása érdekében, részben önállóan, részben más hazai és nemzetközi szervezetekkel közösen részt vegyen többek között:

„a Magyar Állam nevében a tulajdonosi jogok gyakorlásában, törvényben meghatározott állami tulajdonú gazdálkodó szervezetek esetében nemzetgazdasági szempontból jelentős fejlesztések, beruházások megvalósítása, bővítése, hatékonyságának növelése, valamint a versenyképesség javítása érdekében, különös tekintettel az agrárpiacon fejlesztésének, a mezőgazdaság fenntartható fejlődésének, az agrár-innováció elősegítésének, az agrárfoglalkoztatás növelésének, a gazdálkodók integrációs együttműködésének biztosítására.”

El kell érni, hogy az állam a tulajdonosi joggyakorlása alatt álló erdőgazdaságok vagyonkezelésében lévő állami tulajdonú erdőkkel történő gazdálkodás, az új erdőtelepítések elsőrendű feladatként szerepeljenek az új tulajdonosi joggyakorló MFB palettáján. Nem lehet ugyanakkor kétséges, hogy a döntés alapvetően politikai akarat függvénye lesz.

4.4. Állami tulajdonú gazdasági társaságok

Az állami tulajdonú gazdaságok száma az MNV Zrt. 2008. évi működését vizsgáló, 2009-ben kiadott ÁSZ jelentés szerint 335 elemszámból állt. A portfólió összesített vagyontömege a saját tőke szerint 1414 milliárd forintot tett ki, ebből 1234 milliárd forintot képviseltek a többségi cégek, míg 180 milliárd forintot a kisebbségi tulajdonosi részesedések.

Meg kell jegyeznünk, hogy eltérő adatokat mutat az ÁSZ jelentéshez képest az MNV Zrt. vagyonsztratégiája a társaságok területén annak ellenére, hogy a stratégia szerint az irányadó mérlegadatokat a 2008. december 31-ei állapotban nyugszanak, amelyet az ÁSZ is alapul vett vizsgálata folytatásának időpontjában. Nevezetesen:

„Az MNV Zrt. rábízott vagyonában 497 működő társaság részesedése van 1 188 Mrd Ft értékben. Vagyonkezelők gyakorolják a tulajdonosi jogokat 78 vállalat esetében, amelyeknek értéke meghaladja a 158 Mrd Ft-ot. (Ebben a cégek körében a többségi állami tulajdonú társaságok száma 75, míg a kisebbségi állami tulajdonú cégeké 3.)

Az MNV Zrt. közvetlenül gyakorolja a tulajdonosi jogokat 419 társaság esetében, amelyek összértéke 2008. december 31-én 1 029 Mrd Ft volt. Többségi állami tulajdonú, MNV kezelésében lévő társaságok száma 243, értéke 862 Mrd Ft. A kisebbségi állami portfólió az MNV kezelésében 176 céget tartalmaz, melyek összértéke 168 Mrd Ft.”

A két adatsor közti különbségek oka ismeretlen.

Ezen vagyontömeg felett is az MNV Zrt. ügyvezető szerve, az NVT gyakorolta a tulajdonosi jogokat, míg az új módosítás után több gazdasági társaság átkerül majd az MFB tulajdonosi joggyakorlása alá (a fejezet lezárásakor hatályos törvény szerinti 11 társaság száma felduzzad 40-re), a többi marad az MNV Zrt. joggyakorlása alatt. A Vtv. szerint a tulajdonosi joggyakorlók hatáskörébe tartozik az állami tulajdoni részesedéssel működő gazdasági társaságok közgyűlésein, illetve taggyűlésein képviselendő álláspont kialakítása, a Magyar Állam egyszemélyes tulajdonában álló gazdasági társaságok esetében alapítói határozat kiadása, valamint egyéb állami tulajdonú gazdálkodó szervezetek tulajdonosi döntéseinek meghozatala.

A gazdasági társasági részesedések szempontjából két kategóriát különböztetünk meg a hatályos szabályozás szerint:

- ❖ A meghatározott elvek nélkül, önkényesen, de legalábbis a törvényben, vagy annak indoklásában nem szabályozott vagy ismertett ismérvek alapján a parlament jelenlévő képviselőinek egyszerű többsége által forgalomképtelenné nyilvánított, azaz tartósan állami tulajdonú társasági részesedések (kincstári vagyon), amelyek értékesítéséről kizárólag a parlament hasonló arányú többsége dönthet, és
- ❖ az ún. üzleti vagyon körébe tartozó részesedések, amelyek az NVT szabad döntése alapján értékesíthetőek.

A tartós állami tulajdonú társasági részesedésekkel működő társaságok a következők:

	Társaság neve	Tartós állami részesedés legalacsonyabb mértéke
1.	Magyar Villamos Művek Zrt.	75% + 1 szavazat
2.	Bakonyerdő Erdészeti és Faipari Zrt.	100%
3.	DALERD Délalföldi Erdészeti Zrt.	100%
4.	ÉSZAKERDŐ Erdőgazdasági Zrt.	100%
5.	Gemenci Erdő- és Vadgazdaság Zrt.	100%
6.	GYULAJ Erdészeti és Vadászati Zrt.	100%
7.	Ipoly Erdő Zrt.	100%
8.	Kisalföldi Erdőgazdasági Zrt.	100%
9.	KEFAG Kiskunsági Erdészeti és Faipari Zrt.	100%
10.	EGEREDŐ Erdészeti Zrt.	100%
11.	Mecseki Erdészeti Zrt.	100%
12.	NEFAG Nagykunsági Erdészeti és Faipari Zrt.	100%
13.	NYÍRERDŐ Nyírségi Erdészeti Zrt.	100%
14.	Pilisi Parkerdő Zrt.	100%
15.	SEFAG Erdészeti és Faipari Zrt.	100%
16.	Szombathelyi Erdészeti Zrt.	100%
17.	TAEG Tanulmányi Erdőgazdaság Zrt.	100%
18.	VADEX Mezőföldi Erdő- és Vadgazdálkodási Zrt.	100%
19.	Vértesi Erdészeti és Faipari Zrt.	100%
20.	Zalaerdő Erdészeti Zrt.	100%
21.	HM Budapesti Erdőgazdaság Zrt.	100%
22.	HM Kaszó Erdőgazdaság Zrt.	100%
23.	HM VERGA Veszprémi Erdőgazdaság Zrt.	100%
24.	HM Armcom Zrt.	50% + 1 szavazat
25.	HM Currus Zrt.	50% + 1 szavazat
26.	HM Arzenál Zrt.	50% + 1 szavazat
27.	Eximbank Zrt.	25% + 1 szavazat
28.	MEHIB Zrt.	25% + 1 szavazat
29.	Magyar Posta Zrt.	75% + 1 szavazat
30.	Magyar Államvasutak Zrt.	100%
31.	Győr-Sopron-Ebenfurti Vasút Zrt.	50% + 1 szavazat
32.	HungaroControl Magyar Légiforgalmi Szolgálat Zrt.	100%
33.	ExVÁ Robbanásbiztos Berendezések Vizsgáló Állomása Kft.	100%
34.	Magyar Fejlesztési Bank Zrt.	100%
35.	ITD Hungary Nonprofit Közhasznúan Működő Zrt.	50% + 1 szavazat
36.	Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Nonprofit Kht.	100%
37.	HM Elektronikai, Logisztikai és Vagyongazdálkodási Zrt.	100%
38.	Államadósság Kezelő Központ Zrt.	100%
39.	Garantiqa Hitelgarancia Zrt.	50% + 1 szavazat
40.	Kisvállalkozás-fejlesztő Pénzügyi Zrt.	50% + 1 szavazat
41.	Regionális Fejlesztési Holding Zrt.	100%
42.	KOPINT-DATORG Infokommunikációs Zrt.	100%
43.	Tiszavíz Vízerőmű Energetikai Kft.	100%
44.	Concordia Közraktár Kereskedelmi Zrt.	100%
45.	Radioaktív Hulladékokat Kezelő Nonprofit Kht.	100%
46.	Szerencsejáték Zrt.	100%
47.	Bábolna Nemzeti Ménesbirtok Kft.	100%
48.	Mezőhegyesi Állami Ménes Lótenyésztő- és Értékesítő Kft.	100%
49.	Dunamenti Regionális Vízmű Zrt.	75% + 1 szavazat
50.	Dunántúli Regionális Vízmű Zrt.	75% + 1 szavazat
51.	Észak-dunántúli Regionális Vízmű Zrt.	75% + 1 szavazat
52.	Észak-magyarországi Regionális Vízművek Zrt.	75% + 1 szavazat
53.	Tiszamenti Regionális Vízművek Zrt.	75% + 1 szavazat

A Vtv. hatályba lépése előtt a tartósan állami tulajdonban maradó társaságok forgalomképtelenségének törvényi indoka a nemzetstratégiai jelentőség fennállása volt.

A Vtv. ezt a fogalmat és meghatározó ismérvet törölte, ezért csupán logikai módon következtethetünk arra, hogy a mögöttes indok jelenleg is kapcsolódik egy meg nem fogalmazott és meg nem határozott nemzetstratégiai célhoz.

Mindenesetre az a tény, hogy az 53 nevesített társaság állami részesedésből mintegy 40%-nyi 100%-os állami tulajdonú részarányban erdőgazdasági tevékenység folytatására jogosult, egy társaság energia-szolgáltató, 5 társaság regionális vízmű, egy társaság pedig az országos közlekedési hálózat alappilléret jelenti, mindenképpen arra enged következtetni, hogy körvonalozódnak azok az irányok, amelyek – remélhetőleg a közeljövőben nevesített módon is – nemzetstratégiai jelentőséggel bírnak.

A 2007-ben hatályba lépett Vtv. gyakorlatilag felszámolta az egyetlen szavazatelsőbbégi részvény jogintézményét, amelynek következtében az ilyen részvénnyel rendelkező állami tulajdonú társaságok megszűntek a közösségi tulajdon részei lenni. A változás a nemzetgazdaság egészében és az egyes ágazatok tulajdonosi szerkezetében is jelentős módosulást eredményezett.

A változások hatását a Központi Statisztikai Hivatal a „Magyarország 2008” című tanulmányában a következőképpen foglalta össze:

„A közösségi tulajdon részesedése az összes bruttó hozzáadott értékből közel 6 százalékponttal csökkent, 2007-ben 20,7%-ot tett ki. Az ágazatok közül a változás elsősorban az energiaiparban, a pénzügyi közvetítés és a szállítás, a raktározás, posta, távközlés ágazatokban csökkentette a közösségi tulajdon súlyát, az első esetben nagyobb arányban a hazai magánszektorba, az utóbbiak esetében a külföldi tulajdonba történt átcsoportosítással.”

Úgy véljük, hogy az ismertetett számszaki változásokon túlmenően az egyes szektorokban történő „államtalanítás” túlmutat a tulajdoni struktúra változása megállapításának tényén, hiszen nemzetstratégiai eszköz állami kézből történő kiadása következett be az energiaszektor, vagy a szállítás mint ágazat teljes magánkézbe adása miatt. S ennek a változásnak a nemzetgazdaságra gyakorolt pozitív hatása sajnálatos módon ma már megkérdőjelezhető.

Ezért tartjuk alapvetően fontos elemnek, hogy a megváltozott világgazdasági helyzetre, a klímaváltozásra, a természeti erőforrások drasztikus és öncélú kizsákmányolása okozta várható hatásokra is tekintettel teljesen új gazdaságfenntartási, gazdaságélénkítési és állami befolyás-gyakorlási stratégia készüljön, amelynek egyik alapját a gazdasági társaságokban megjelenő közösségi tulajdonnak kell képeznie.

Amennyiben ugyanis a 3. pontban rögzített zöld gazdaságélénkítési alapcélokat felidézzük, egyértelmű, hogy a gazdasági társaságok működési formájának sajátossága okán számos cél tűnik megvalósíthatónak egy, a nemzeti stratégia mentén működő tulajdonosi joggyakorló szervezet döntéshozatali irányítása alatt, amelyhez – álláspontunk szerint – az eddiginél lényegesen határozottabban szükséges bevonni az ágazati, zöld gazdaságélénkítési programokat kidolgozó állami és szakmai szervezeteket, s fokozni kell az együttműködést a zöld-hatóságokkal.

Mindezek mellett kiemelten fontosnak tűnik az igény, hogy az állami tulajdonban álló társaságok köre

- ❖ bővüljön az energiaszolgáltatás területén, s
- ❖ maradjon meg a vízgazdálkodás szférájában.

Alapvető célként indokolt ugyanis meghatározni, hogy belátható időn belül Magyarország az alternatív energia-biztosítás fejlesztésével energia-importfüggőségét felszámolja, e téren relatív módon önellátóvá váljon. Egy új rendszerű zöld energia-bázis kiépítésénél pedig elengedhetetlen a működtető társaságokban történő állami, önkormányzati részvétel, illetve az esetleges befektetői magánszféra erős állami kontrollja.

Ugyancsak elengedhetetlen, hogy az állam, illetve az önkormányzatok ismételten rendelkezésük alá vonják, és ott tartásuk az ivóvízellátás és szennyvízelvezetés biztosítását hazánkban (lásd: pécsi példa) nem csupán a megfizethető ár biztosítása, hanem a megbízható vízminőség folyamatos szolgáltatása érdekében is.

A továbbiakban ezek a stratégiai területek ugyanis nem tűrik sem az állam, mint közfeladat ellátásra kötelezett szervezet ellátási szuverenitásának csökkenését, sem a fogyasztók kizárólag profitérdeknek történő kiszolgáltatottságát.

Egyértelműen szakítani kell az „állam rossz tulajdonos” teljesen hibás koncepciójával, és jól meghatározott és felépített nemzetstratégia mentén arra kell törekedni, hogy az állami közfeladatok körében felelős gazdálkodással, és mindenfajta pozitív diszkrimináció jogszabályba öntése vagy alkalmazása nélkül olyan részben vagy egészben állami tulajdonú társaságok képezzék az állam kincstári, törvénnyel védett vagyonát, amelyek működése

- ❖ egyrészt közvetett módon befolyással bír egy felhasználóbarát, és szolgáltatást igénybe vevőnek kedvező tevékenység végzésére, árképzési metodikájával bizonyítva a mindenáron való extraprofit-szerzés tarthatatlanságát,
- ❖ másrészt fejlesztéseivel, innovációival példát mutat a gazdaságélénkítés új irányai felé,
- ❖ harmadrészt akár bevétel-termelő eredményt produkál.

A nem nemzetstratégiai közfeladat-ellátáshoz kapcsolódó háttérintézmények száma (az ÁSZ jelentéséből kiindulva) jelenleg 280 körül található. Stratégiai kérdés, hogy ezekre a társaságokra mennyiben van szükség. Kérdés, hogy feladataikat gazdaságosan el tudják-e látni gazdasági társaság formájában, vagy célszerű lenne inkább az általuk elvégzett feladatokat költségvetési szerv formájába telepíteni. Ez a kérdés azonban már az államszervezési feladatok körébe tartozik. Az azonban tény, hogy ezen társaságok léte és működésük szükségszerűsége pártfüggetlen szakértők elemzése alapján folyamatosan megkérdőjeleződik.

Az MNV Zrt. vagyonstratégiája is utal erre a problémára:

„A gazdasági társaságok közül a tulajdonosi jogokat korábban gyakorló minisztériummal együttműködve kerülnek kiválasztásra azok a társaságok, amelyek költségvetési szervei feladatokat látnak el, és erre való tekintettel tevékenységük a továbbiakban költségvetési szervként folytatandó. Ezek az átalakítás után az adott tárca felügyelete alatt folytatják működésüket.

Az NVT döntései során figyelembe veszi azokat az államháztartásról szóló törvényben rögzített általános feltételeket, amelyek fennállása esetén lehetséges az adott közfeladatot állami tulajdonú gazdálkodó szervezet útján ellátni (1992. évi XXXVIII. törvény 100/K. §). Amennyiben ezek a feltételek nem teljesülnek, úgy a közfeladat ellátását költségvetési szervre kell bízni.”

Meggyőződésünk, hogy az ágazati szervezetek, minisztériumok üzleti vagyona tartozó társaságainak, mint háttérintézményeknek költségvetési szervvé alakítása, azok racionális strukturálása, esetleges összevonása nem csupán gazdasági megtakarításokat eredményezhetne, hanem irányítási, felügyeleti rendszerének megváltozásával intenzívebben lennének bekapcsolhatóak a szakmai tárcák zöld gazdaságélénkítési elveinek, céljainak végrehajtásába.

Megjegyzendő, hogy az állam többes szerepét (tulajdonosi, közhatalmi, végrehajtói-hatósági) tekintve úgy tűnik, a kizárólagos állami tulajdonú, azaz kincstári vagyona tartozó gazdaságok irányításának vagy befolyásolásának körében a legjelentősebb és a legegységértelműbb az állam tulajdonosi lehetőségeinek érvényesítése. A többi állami tulajdonú vagyontárgy esetén az állam tulajdonosi döntési jogkörét körülírják, meghatározzák a közjogi döntések, azaz jogszabályok, illetve az azokból eredő hatósági eljárások szabályai, de erőteljesen befolyásolhatják az ágazati-szakmai érvek-ellenérvek is. Ezért az állami szerepkörök harmonizációja, a tulajdonosi érdekek jogszabályalkotáskor szükséges előzetes figyelembe vétele, a hatóságok és a tulajdonosi joggyakorló rugalmas együttműködése alapvető követelmény egy sikeresen működő állami struktúrában. Természetesen ez az együttműködés csak akkor vezethet eredményre, amennyiben a politikai akaratot is tükröző új nemzeti vagyonsztratégia iránymutatásai már rendelkezésre állnak.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a Vtv. még hatályba nem lépett módosítása egyértelműen rendelkezik a Nemzeti Vagyongazdálkodási Irányelvek és Éves Nemzeti Vagyongazdálkodási Program kidolgozásának kötelezettségéről.

4.5. Országos közutak, országos törzshálózati vasúti pályák

Egy ország életében a személyforgalomhoz, az áru fuvarozáshoz, a logisztika fejlesztéséhez kapcsolódó közlekedési hálózat – triviális módon – az ország vérkeringését jelenti. A közlekedés általában, s ezen belül a tömegközlekedés léte, színvonala, fejlesztése és módozata nemzetstratégiai jelentőséggel bír, nem csoda tehát, hogy a közlekedés alapjait biztosító vagyontárgyak a kincstári vagyona részei, azaz kizárólagos állami tulajdonban állóan forgalomképtelenek.

Kizárólag az állam tulajdonában vannak

- a.) az országos közutak,
- b.) az országos törzshálózati vasúti pályák.

a.) Az ország útállománya két kategóriára, közutakra és magánutakra oszlik.

A közutak vagy állami tulajdonban állnak, ezek az országos közutak, vagy önkormányzati közösségi tulajdont képező helyi közutak.

Az országos közúthálózatunk fő adatai a 2008. június 15-i állapot szerint:

„Az országos közutak hossza 31 240 km. Az országos közúthálózat bonyolítja le az ország teljes közúti forgalmának mintegy 75%-át.

Az országos közutakból 7 958 km főút, melyből 2 204 km "E" út, vagyis az európai úthálózat része.

A gyorsforgalmi úthálózat (autópályák, autóutak) hossza 1055 km, autópálya csomóponti ágakkal együtt pedig 1 373 km.

Az országos közutak hosszának 28 %-a településeken halad keresztül, tehát a települések helyi forgalmának lebonyolításában is jelentős szerepet játszanak.

Az országos közutakon 7 009 db híd, 1771 db közúti-vasúti keresztezés (melyből 1 471 db szintbeli és 47 db biztosítás nélküli) van, ezen kívül 8 435 db közúti csomópont és 3 489 db szintbeli gyalogos átjáró található.”⁷

A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény szerint az állam a kizárólagos tulajdonát képező, az országos közúthálózatba tartozó autópályák, autóutak – illetőleg azok egyes szakaszai – és a műtárgyaik létesítése, fejlesztése, felújítása, fenntartása és üzemeltetése céljából költségvetési szervet alapíthat, vagy e célra olyan gazdálkodó szervezetet hozhat létre, amelyben többségi részesedéssel, szavazati joggal rendelkezik, vagy a működtetést koncesszióba adhatja.

(Az önkormányzat pedig a törzsvagyonának részét képező közutak és műtárgyaik működtetése céljából önkormányzati intézményt, vagy saját többségi részesedésével e célra gazdálkodó szervezetet alapíthat, vagy a működtetést koncesszióba adhatja.)

b.) Az országos törzshálózati vasúti pálya alatt a külön jogszabályban meghatározott

- ❖ transzeurópai vasúti áruszállítási hálózat részét képező,
- ❖ nemzetközi szerződéssel érintett,
- ❖ Budapest vonzaskörzeti vasúti közlekedését szolgáló, valamint
- ❖ nemzetgazdasági vagy stratégiai szempontból kiemelten fontos

vasúti pályákat értjük.

A pályahálózat összetétele az alábbi:

- ❖ törzshálózati vasúti pálya,
- ❖ regionális vasúti pálya, amely az országos törzshálózati vasúti pályához csatlakozó – külön jogszabályban meghatározott – vasúti pálya;
- ❖ egyéb vasúti pálya, amely az összekötő vasúti pályákon kívül itt nevesített vasúti pályáknak nem minősülő, állami tulajdonban vagy az állam legalább többségi irányítást biztosító befolyása alatt álló szervezet tulajdonában álló, külön jogszabályban meghatározott vasúti pálya;
- ❖ csatlakozó vasúti pálya, amely az országos vasúti pályahálózatot és a sajátcélú vasúti pályahálózatot összekötő vasúti pálya, amelyhez egynél több sajátcélú pálya kapcsolódik, illetve egynél több végfelhasználó kiszolgálására alkalmas;
- ❖ összekötő vasúti pálya, amely az országos vasúti pályahálózatot és a sajátcélú vasúti pályahálózatot összekötő, csatlakozó pályának nem minősülő vasúti pálya;
- ❖ helyi vasúti pálya: a helyi vasúti pályahálózat részét képező vasúti pálya.

⁷ Forrás: Közút.hu

A felsorolásból egyértelmű, hogy a kizárólagos állami tulajdonon kívül nem csupán az állam az egyetlen tulajdonosa a vasúti pályáknak, bár meghatározó jelentőséggel bír a vasúti pályák feletti tulajdonlásban.

A jelenleg hatályos jogi szabályozás szerint a kormány, illetve a kormány szakterületi miniszterének a vasúti közlekedéssel kapcsolatos azon feladatait, amelyek az állam tulajdonosi funkcióiból erednek, a vasúti közlekedésről szóló 2005. évi CLXXXIII. törvény határozza meg:

- ❖ *az országos törzshálózati és a regionális vasúti pálya, valamint ezek tartozékai – gazdasági társaságok útján történő – működtetése és fenntartása, és e célból gazdasági társaságok alapítása vagy kijelölése,*
- ❖ *közlekedési miniszter az állam nevében a térségi, elővárosi, illetve helyi vasúti közlekedési tevékenységről írásbeli megállapodást köthet az egyéb vasúti pálya tekintetében. Ilyen megállapodás hiányában az egyéb vasúti pályáról az állami vagyronról szóló törvény szerint kell gondoskodni.*

A vasúti közlekedés alapja egyértelműen a vasúti pályahálózat, amelynek magyarországi hossza mintegy 7800 km.

Tekintsük át Magyarország különböző (személygépkocsik, tömegközlekedési eszközök) közlekedési módozatainak arányát.

„Hazánkban a 2006. évi utaskilométer teljesítmény a személygépkocsik és a tömegközlekedési eszközök (autóbusz, vonat, villamos, metró) között kb. 60-40% arányban oszlott meg; az EU 27 tagállama közül Magyarországon volt a legmagasabb a közösségi közlekedési arány (uniós átlag 18%). Sajnálatos azonban, hogy a tendenciák az arány várható romlását mutatják. Az egyéni közlekedésben a környezetkárosítóbb, motorizált közlekedési módok fokozódó térnyerése jellemző, amit alátámaszt a személygépkocsi-állomány folyamatos gyarapodása. A közösségi közlekedést a szolgáltatási színvonal javításával, a járműpark korszerűsítésével, akadálymentessé tételével, valamint az infrastruktúra átalakításával, illetve fejlesztésével lehet vonzóbbá, a gépkocsival szemben versenyképes alternatívát jelentő utazási móddá tenni.”⁸

„A közlekedés – elsősorban a közúti közlekedés – által okozott levegőszennyezés az egyik legnagyobb környezetvédelmi probléma az egész világon. A fejlett országokban a közlekedés a levegőszennyezés 40-80%-áért felelős, nálunk ez az arány 40-60 %. A fejlett országokban a közlekedés okozta szennyezés csökkenő tendenciát mutat. A közlekedésen belül a legnagyobb szennyezést a közúti közlekedés okozza (85-99%-os részarányban). A gépjárműállományunk magas átlagos életkora miatt környezetszennyező hatása fajlagosan magasabb, mint az EU országok átlaga. A vasút szennyezése minden összetevő tekintetében alacsonyabb, mint a közúté. A légi közlekedés fajlagos levegőszennyezése a teljes közlekedési levegőszennyezésnek csak töredéke. A hajózás összes károsanyag-kibocsátása, – tekintettel a kedvezően alacsony energiaszükségletre – nem jelentős.”⁹

Nem lehet kétséges, hogy a zöld gazdaságélénkítés szempontjából az országos tömegközlekedés és áruszállítás preferált formájává tehát a vasútnak kell válnia.

⁸ Forrás: 96/2009. (XII. 9.) OGY határozat

⁹ Forrás: Magyar Vasúti Egyesülés

Az a tény, hogy a közlekedés fejlődési irányainak alapját képező tárgyak állami tulajdonban vannak és maradnak, egy új, a vasúti közlekedést nem leépítő, hanem fejlesztő közlekedési stratégia infrastruktúraépítő szándékai nagyban elősegíthetik az EU közösségi és saját nemzeti célkitűzéseink megvalósítását.

Figyelemreméltó adat, hogy egyes felmérések szerint hazánkban a közúti és vasúti hálózat, a folyami és a tavi kikötők, a magyar repülőterek jelenlegi értéke a teljes nemzeti vagyon közel 20 százalékát képviseli.

Egyértelmű, hogy a közlekedés alapjául szolgáló vagyontárgyak megőrzése, gyarapítása, a különböző közlekedési módok közötti kapcsolatok fejlesztése, a közlekedési rendszerek összekapcsolása, a környezetkímélő utazási módozatok (vasúti, vízi útvonalak) támogatása, a gépkocsi-közlekedés környezetszennyező következményeinek drasztikus csökkentése nem csupán a pénzben mérhető gazdaságfejlesztés, hanem hazánk védelmi stratégiájának kialakítása, és fenntartható fejlődésünk biztosítása szempontjából is nemzeti érdek.

Fontosnak tartjuk ezért, hogy e helyütt rögzítsük az Európai Bizottság „A közlekedés jövője” című közleményének legfontosabb megállapításait:

- ❖ *„Közlekedést hosszú távra kell tervezni – ennek jegyében 2060-ig tekintenek előre a kommunikációban.*
- ❖ *Bár a 2001-es Közlekedési Fehér Könyv már 2010-re vizionálta az európai közlekedési szektor fenntartható pályára helyezését, meg kell állapítani, hogy ez nem történt meg:*
 - *a közlekedési szektor az egyetlen olyan gazdasági szektor, ami 1990-hez képest növelte az üvegház-hatású gázok kibocsátását (mégpedig 27%-kal!),*
 - *a közúti közlekedésben egy év alatt bekövetkezett halálesetek száma még mindig 40 ezer körül van, ami hároméves lemaradást jelent a korábban elképzelt csökkentési tervhez képest,*
 - *a szállítási volumenek fenntartható közlekedési módokra (vasút, hajózás) történő átirányításában csak korlátozott sikereket értek el,*
 - *az áruszállítási volumenek bővülésének arányát nem sikerült a GDP növekedés szintje alá szorítani,*
 - *még mindig nagyszámú ember él jelentős levegő és zajszennyezésnek kitéve.*

A Közlekedés jövője 2060-ra több jelentős társadalmi változásra számít:

- ❖ *a 65 év felettiak részaránya 17%-ról 30% fölé fog növekedni,*
- ❖ *56 millió bevándorló érkezik majd az EU-ba,*
- ❖ *a városlakók száma eléri majd a lakosság 84%-át,*
- ❖ *a modern, tudás-alapú társadalomban jelentősen növekszik majd a szabad mozgás, a mobilitás, és ezáltal a közlekedés iránti igény.*

Az előrelátható kihívások tükrében továbbra is aktív európai közlekedéspolitikára lesz szükség:

- ❖ *A növekvő számú idős nyugdíjas ellátása jelentős pénzügyi terhet jelent majd az adófizetők számára, így egyre nehezebb lesz biztosítani a közlekedési infrastruktúra fenntartásához és fejlesztéséhez szükséges állami pénzforrásokat.*

- ❖ *Bár a különféle adók ma is közlekedési kiadásaink jelentős részét alkotják, ezeknek kevés köze van a közlekedéssel/szállítással kapcsolatos döntéseink valódi társadalmi költségeihez, ezért a közlekedéssel kapcsolatos díjakat és adókat úgy kell átrendezni, hogy a „használó fizet” és a „szennyező fizet” elvek érvényesülése nyomán gazdasági döntéseikhez a fogyasztók/megrendelők helyes, döntéseik valamennyi következményét tükröző árjelzéseket kaphassanak.*
- ❖ *Szemben a mai alágazati szemlélettel a jövőben a teljes közlekedési hálózatot egységesen kell kezelni és működtetni, a fenntartható közlekedési formák (közösségi közlekedés, vasút, hajózás) fokozott használatát ösztönözni kell.*
- ❖ *Változatlanul a közlekedési infrastruktúra javítása, fejlesztése kell, hogy a közlekedéspolitika fókuszában álljon.*
- ❖ *A háztartásoknak várhatóan az eddiginél arányaiban több pénzt kell majd közlekedésre fordítaniuk.”*

Mindezen elvek és célok kizárólag a nemzeti vagyon részét és a magyar állam tulajdonát képező, a közlekedési infrastruktúra biztosítását szolgáló vagyontárgyak ésszerű, nemzetgazdasági szempontból hatékony felhasználásával, bővítésével, fejlesztésével, a kormányzat ágazati területeinek teljes körű együttműködésével valósíthatóak meg.

S tegyük hozzá még egyszer: a zöld gazdaságélénkítés szempontjából is elengedhetetlen a közlekedésfejlesztés környezetkímélő megoldásai elsőrendű támogatásának állandó és folyamatos kihangsúlyozása.

Természetesen a megoldandó feladatok körében nem csupán a nagy horderejű dolgokra gondolunk, hanem az olyan problémák megoldására is, amelyek például az autópálya-építés kapcsán történő ingatlan-kisajátítások körében rendkívül gyakran merülnek fel. Az autópálya-építéshez szükséges ingatlan-aránynál lényegesen nagyobb területek állami tulajdonba vétele évek óta gyakorlat. Az ingatlan-egységben így okozott sebek hosszú ideig nem gyógyulnak be. Nem csupán a feleslegesen kisajátított területek tulajdoni helyzetének tisztázása várat magára ugyanis, hanem a tájrehabilitáció is alapvető károkat szenved ezekben az esetekben. Feltétlenül szükségesnek tartjuk ennek a kérdéskörnek a jogi rendezését, és az állam mint a közforgalmi autópályák kizárólagos tulajdonosának a kisajátítási döntésekbe történő előzetes bevonását. Az érintett ingatlanok meddő magára hagyása helyett a tulajdonos általi ésszerű hasznosítás ugyanis szervesen illeszkedik a zöld gazdaságélénkítés programjába. A leírtakból is érzékelhető, hogy az állam többes funkciójának okán az állami szervezetek közötti együttműködés fokozása elengedhetetlen.

Az országos közutakkal, autópályákkal, vasutakkal kapcsolatos tulajdonosi feladatokról a következőket találhatjuk az MNV Zrt. vagyonstratégiájában:

*„az országos közutak, autópályák, vasutak tekintetében a törvényben nevesített szervezetekkel a vagyon használatáról... az MNV Zrt.... szerződést köt. Az új autópályák létesítése jellemzően koncessziós szerződések alapján történik. A jelentős számú rendezetlen ingatlan miatt itt elsődleges feladat a tulajdonrendezés, majd azt követően az állami feladatellátáshoz szükséges vagyon felülvizsgálata;
Ezen speciális ingatlanok teljes körű, pontos számbavétele és értékelése az előttünk álló időszak feladata.”*

Az idézett „stratégia”-rész magáért beszél. Úgy gondoljuk, hogy alapvető feladat a tulajdonosi joggyakorló szervezet szakmai megerősítése is.

4.6. Felszín alatti vizek, folyóvizek

A vízgazdálkodás komplexitása és stratégiai jelentősége okán a kizárólagosan állami tulajdonban tartandó vagyontárgyak köre, nevezetesen a felszín alatti vizek, a felszín alatti vizek természetes víztartó képződményei, a folyóvizek és természetes tavak, valamint ezek medre, továbbá a folyóvíz elhagyott medre és a folyóvízben újonnan keletkezett sziget, számos állami feladatot, így tulajdonosi kötelezettséget is indukál.

Ezen tárgyak és feladatok közül azt járjuk körül e fejezet keretén belül, amely egyrészt a létfenntartás alapvető eszköze, másrészt a zöld gazdaságélénkítéshez legintenzívebben kapcsolható: az ivóvízzel történő ellátás állami feladatát. Előtte azonban csupán utalásszerűen kitekintünk a felszín alatti termálvizek helyzetére.

Természetesen a zöld gazdaságélénkítés szempontjából rendkívül jelentős a hazánk felszíne alatt található, kimagasló mennyiségű termálvizek szerepe. Szakemberek szerint nincs olyan része Magyarországnak, ahol ne fordulnának elő a felszín alatt jó vízadó tulajdonságú hévíztárolók. Az így tárolt vizek hőfoka a mélységgel arányosan nő. Hévízeink balneológiai adottságai világviszonylatban egyedülállóak, s mint természetgyógyászati „alapanyag” rendkívüli érdeklődésre tarthat számot világszerte. Hévízeink gyógy-és termálturisztikai vonzereje, a ráépülő gazdaság és egészség-program komplexitása, tagadhatatlan zöld gazdaságélénkítési ereje révén olyan, még számos helyen kihasználatlan lehetőséggel rendelkezik az állam, amelynek közösségi célokra történő felhasználása nem joga, hanem kötelessége. Termálvizeink maradéktalan felkutatása, termálvíztérképünk naprakész állapotban tartása tulajdonosi kötelezettség is.

„A termál és gyógyvizeket a jelenleg ismert és előforduló alkotórészek figyelembevételével a következők szerint lehet osztályozni:

- *szénsavas vagy savanyúvizek, amelyek elsősorban vulkanikus kőzetanyagú hegységekben illetve azok peremein találhatóak. Előfordulási helyeik: Balaton-felvidék, a Balaton déli partja, Székesfehérvár és környéke, a Nyugat-Dunántúlon. Balf és Bük, a Mátrában: Parádfürdő.*
- *alkalikus vizek: az Alföldön: Békéscsaba, Kiskunhalas, a szegedi Anna-forrás, Szolnok, a Dunántúlon: Sikonda, Nagyatád, Kaposvár, Csokonyavisonta, Zalakaros, Észak-Magyarországon: Bükkszék→ a „Salvus víz”, amely ként is tartalmaz (tehát oda is tartozik), a parádi Csevice, Mezőkövesd-Zsóri-fürdő.*
- *kénes gyógyvizek: Dunántúlon Harkány, Hévíz, Balf (csak az egyik forrás), Fonyód közelében Csisztapusztán, Észak-Magyarországon Bogácson, Kéked, Budapesten a Lukács és a Rudas-fürdő.*
- *meszes jellegű vizek: a budapesti gyógyforrások nagy része, az esztergomi és a miskolctapolcai, a mohai Ágnes, és a parádi Szent István forrás.*
- *keserű vizek találhatóak Budapesten, Nagyigmádon, Tiszajenőn.*
- *konyhasós vizek: Budapest, Debrecen, Sárvár, Igal, Hajdúszoboszló.*
- *vasas-timsós jellegű gyógyforrások: Parád, (Clarissa-forrás), Erdőbénye, Moha Stefánia-forrás, Csopak.*
- *jódos, brómos vizek: Ezek az alföldi mélyfúrású kutakból származnak. Hajdúszoboszló, Cegléd, Cserkeszőlő, Karcag, Tiszaföldvár, Túrkeve, Nógrád megyében Sóshartyánon (Jódaqua).*
- *radioaktív jellegű források: Budapesten a Gellért-, és a Rudas-fürdő, Eger, Miskolctapolca, Hévízi-tó.*

- egyszerű termálvizek: Az ország nagy részén található.”

Azokban a térségekben, ahol a fejlesztés a meglévő termálkincs kiaknázását lehetővé teszi, indokolt a végrehajtandó fejlesztések kiemelése és támogatása. Ilyen területek például: az Ormánság, Marcali, Pásztó, Barcs, Tényő térsége. A kidolgozandó programban ismételten meg kell határozni a nemzetközi, az országos, a regionális és a helyi jellegű fejlesztések, illetve települések körét. Feltétlenül szükséges a fejlesztések ütemezése is. Fontos megemlíteni, hogy a fürdőfejlesztésekhez kapcsolódóan kiemelten kell kezelni a szálláshelyek és vendéglátóhelyek minőségének javítását, a mennyiségének bővítését.”¹⁰

Megjegyzendő, hogy 2010 februárjától a felszín alatti vízkészletből termálvíz használatára adott vízjogi engedély egyidejűleg geotermikus energiakinyerési és hasznosítási engedélynek is minősül, így a hasznosítás szempontjából ebben az esetben két, külön nevesített, ám egyben hasznosítható állami tulajdonú vagyontárgy kihasználhatóságáról beszélünk. Az összefüggés okán a geotermikus energia jelentőségére a 4.7. pont alatt még rámutatunk.

Az államnak mint a termálkincs eredendő és elsődleges tulajdonosának e rendkívül értékes vagyontárggyal való rendelkezési joga, a kincs felhasználása, hasznosítása, állami támogatása és más módon történő preferálása a jövőben nem csupán az ökoturizmus hihetetlen méretű felfuttatásával képes összekapcsolni a termálkincset, hanem a vidékfejlesztés és a szolgáltatóipar fejlesztésével még szélesebb spektrumban képes támogatni a zöld gazdaságélénkítési célokat.

Az emberi lét fenntartásának legalapvetőbb eleme az ivóvízzel való ellátás, de a földi természet fennmaradásának is létszükségleti alapja az ivó-, az ipari és az öntöző víz. Ugyanakkor mára tényyszerű, hogy minden földrészen majdnem több vizet szivattyúznak ki a legkülönbözőbb célokra a víztartó rétegekből, mint amennyit a természet a maga módján pótolni képes.

Nem csoda, ha a XXI. századra közhelyszerűvé vált, hogy a víz az új évezred olaja.

Természetes tehát, hogy a lakosság ivóvízzel való ellátása az egyik legfontosabb közszolgáltatásnak, azaz állami – átruházott hatáskörben kötelező önkormányzati – feladatnak minősül hazánkban is, s a vízgazdálkodás az egyik legneuralgikusabb nemzetstratégiai kérdéssé vált.

Mivel a víz hazánkban is korlátozottan rendelkezésre álló erőforrás, ezért a vízzel való gazdálkodás minden vonatkozása a fenntartható fejlődés meghatározója, főként egy olyan országban, amelyben az árvizek és belvizek által veszélyeztetett terület nagysága eléri az ország területi nagyságának mintegy felét.

Ugyancsak nem hanyagolható el a vízgazdálkodással összefüggésben az a tény, hogy mivel hazánk a Duna vízgyűjtő területén fekszik, a hozzánk érkező vízfolyás rendkívül nagymértékben tartalmaz szerves anyagokat. Szakmai állítások szerint ennek következtében a felszíni vízkészletünk 70-80%-a közepes, vagy annál rosszabb minőségű.

¹⁰ Forrás: Wikipédia.hu, Majtényi János: Nemzeti kincsünk a termálvíz (Pannon termál magazin 2006/1 szám), Hegedüs Ernő: Idegenforgalmi földrajz I. (Budapest, 2004) tankönyvpótló jegyzet.

A vízgyűjtőterület okán a felszín alatti vízkészletek rendkívül érzékenyek a talajon keresztül bejutó szennyeződésekre, s ez a tény azért kiemelendő, mert az ivóvízellátásunk 95% feletti mértékben a felszín alatti vizek igénybevételén alapul.

„Hazánk települései rendelkeznek közműves ivóvízellátással (2007-ben 3151 településén működött a szolgáltatás, a kiépített ivóvízhálózat hossza 65,3 ezer km). A lakások több mint 94%-a csatlakozik a vezetékhálózatra, a lakosság további 4-5%-a 150 m-en belül elérhető közközfolyón keresztül vételezhet hálózati vizet. Az ellátási hiányosságok a lakosság 1-2%-át érintik, főként azokat, akik a különálló belterületi településrészeken vagy a települések külterületi részén laknak. Az elmúlt években a hangsúly a szolgáltatott ivóvíz minőségével, az ellátás biztonságával kapcsolatos kérdésekre helyeződött.

A közüzemi vízművek által szolgáltatott víz minősége az ország lakosságának 30%-ára kiterjedően néhány paraméter tekintetében nem felel meg az uniós és a hazai előírásoknak. Közegészségügyi szempontból öt paraméter – bór, fluorid, nitrit, arzén és/vagy ammónium – kifogásolható (23%), illetve a vas és/vagy mangántartalom haladja meg a határértéket (7%). A közüzemi vízellátással nem rendelkező területeken szintén hasonló minőségi problémák jellemzőek a lakosság egyedi kutas ellátására.

Magyarország a Csatlakozási Szerződésben kötelezettséget vállalt arra, hogy a bór, fluorid, nitrit és arzén tartalom tekintetében az átmeneti mentességek szerinti határidőre (2006, illetve 2009) biztosítja az emberi fogyasztásra szánt víz minőségéről szóló irányelv határértékeinek történő megfelelést.”¹¹

„Úgy tűnik, hazánkban mintegy 400 település kényszerül arra, hogy újragondolja az ivóvíz ellátását. A 2010-ben hatályba lépő uniós előírás szerint az ivóvíz arzén tartalma nem haladhatja meg a 10 mikrogrammot literenként. Ennek az értéknek az ötszöröse a magyar felső határ, hiszen a Pannon medencében található a világ harmadik legnagyobb természetes jellegű arzén-előfordulása. A jelenség okai földtörténeti eseményekre vezethetőek vissza, és az arzénos üledékek 100-150 méter mélyen koncentrálódnak. A „legfertőzöttebb” területek az országon belül elsősorban a Duna-Tisza köze és a Tiszántúl déli részein találhatóak.”¹²

Lehet, hogy az uniós elvárású ivóvíz biztosítása egyik, s talán egyetlen járható módjának az tűnik, ha az érintett települések akár határon átnyúló módon új ivóvízforrásokra csatlakoznak?

Vizeink jó állapotának eléréséhez rendkívül komplex intézkedési tervre és stratégiára van szükség, amelynek szakértők szerinti alapvető elemeit egyrészt a vízgyűjtő szemlélet kialakítása, megalapozása és elterjesztése, másrészt a vizekre vonatkozó összes jogszabály és belső intézkedés hatásának rendszerszerű vizsgálata adja.

A vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény értelmében az állami feladatok köre a fenti komplexitásnak megfelelően meglehetősen széles körű, amelyekből a tulajdonosi pozícióra tekintettel legfontosabb feladatnak az állami tulajdonban lévő közcélú vízi létesítmények működtetése minősül.

Az állam kizárólagos tulajdonában lévő, forgalomképtelen vízi létesítmények a következők:

¹¹ Forrás: 96/2009. (XII. 9.) OGY hat.

¹² Forrás: National Geographic 2010. áprilisi szám

- ❖ az államhatárt alkotó vagy metsző csatornák,
- ❖ Duna-Tisza-csatorna,
- ❖ Kiskunsági-főcsatorna,
- ❖ Keleti-főcsatorna,
- ❖ Nyugati-főcsatorna,
- ❖ K-III. és K-IV. jelű főcsatorna,
- ❖ Nagykunsági-főcsatorna (Keleti-ág, Nyugati-ág, NK III-2)
- ❖ Jászsági-főcsatorna;
- ❖ az 1 millió m³ tározó térfogatot meghaladó, állandó jellegű belvíztározók, azok töltő-ürítő csatornáival együtt;
- ❖ azok az elsőrendű árvízvédelmi művek, amelyek kettőnél több település belterületét vagy legalább 1 km²/km fajlagos kiterjedésű ártéri öblözetet védenek;
- ❖ egyes másodrendű árvízvédelmi művek.

Ugyancsak forgalomképtelen az összes (öt db) regionális vízmű társaságunk, egyenként 75%+1 szavazati aránnyal, amelyek felett a tulajdonosi jogokat az MNV Zrt. gyakorolja.

A regionális vízmű társaságok legfontosabb feladatai a következőkben foglalhatók össze:

- ❖ Megfelelő minőségű ivóvíz biztosítása
- ❖ Ivóvíz-tisztítási technológiák fejlesztése
- ❖ Hálózati veszteségek csökkentése
- ❖ Hálózati felülfertőződés megakadályozása
- ❖ Vízbázisok védőterületeinek kijelölése
- ❖ Vízbázisok védelme
- ❖ Technológiák fejlesztése
- ❖ A környezet megfelelő védelme, a környezetterhelő hatások csökkentése
- ❖ Tisztított szennyvíz kibocsátási paramétereinek javítása
- ❖ Szennyvíz-tisztítási technológiák fejlesztése
- ❖ Az üzemeltetett közművek műszaki színvonalának fenntartása, fejlesztése
- ❖ Bakteriológiailag kifogásolt minták arányának csökkentése
- ❖ Eltávolított nitrogén mennyiség növelése
- ❖ Szaghatással való elégedettség javulása
- ❖ Fajlagos energia-felhasználás csökkentése (villamos energia, gáz, üzemanyag)
- ❖ Veszélyes hulladékok mennyiségének csökkentése
- ❖ Optimális árszint biztosítása.

Úgy gondoljuk, hogy az ivóvíz-ellátással és a szennyvízelvezetéssel kapcsolatos feladatok lényeges elemeinek csokorba szedése egyértelművé teszi, hogy az önkormányzatokra áthárított vízellátási közfeladatok napi megoldása mellett az állam e téren fennálló kötelezettsége nem az a kategória, amely szabadon átruházható akár szakmai, akár pénzügyi befektetők részére. Az állam tulajdonosi jogosítványainak jelen állapot szerinti fenntartása még hosszú ideig szükségesnek mutatkozik: ez az igény nem csupán ágazati szinten jelentkező elvárás, hanem érezhető és erőteljesen kifejezett társadalmi igény is. E területen egyelőre nincs helye profitorientáció megjelenésének, s az államnak – az állami közfeladat-ellátás sajátosságai okán – számolnia kell cégei esetleges nyereség nélküli működésével is.

Csupán illusztrációként tekintünk át az egyik vízközmű társaság, a Duna Menti Regionális Vízmű Zrt. legfőbb adatait:

Jegyzett tőkéje: kilencszázhetvenhatmillió-nyolcszázezer Ft.

Részvénytulajdonosai:

- ❖ MNV Zrt.-n keresztül a magyar állam 90,09%-ban,
- ❖ Saját dolgozók 5,90%-ban,
- ❖ DMRV Zrt. saját részvény 4,01%-ban.

A cég főbb műszaki adatai:

Víz kivételi helyek száma	21 db
Víztermelő kapacitás	160.000 m ³ /nap
Ivóvízhálózat hossza	3.800 km
Ivóvízhálózatba bekötött ingatlanok száma	161.000 db
Szolgáltatott ivóvíz mennyisége évente	21 millió m ³
Szennyvíztisztító telepek száma	10 db
Évente elvezetett szennyvízmennyiség	12,6 millió m ³
Szennyvízhálózat hossza	1.500 km
Szennyvízhálózatba bekötött ingatlanok száma	88.100 db

Főbb gazdasági adatok (eFt), 2008. év:

Összes bevétel	9.608.338
Ráfordítás összesen	9.500.666
Üzemi tevékenység eredménye	107.672
Adózás előtti eredmény	186.077
Átlagos statisztikai állományi létszám (fő)	948
Átlagkereset (Ft/fő/hó)	200.410

Mint láthattuk, a regionális vízi közművek egyik alapvető feladata az optimális árszint kialakítása. Ugyanakkor az árképzés az állam egy másik, hatósági funkciójából származó közhatalom-gyakorlásának, azaz jogszabályi elrendelésnek a függvényében kalkulálható.

Mivel jelen esetben az állam tulajdonosi és hatósági funkciója az állam szervezetrendszerén belül történő koordinációval egyértelműen irányítható, a vízdíj megállapítása alapvetően politikai eszköz.

Az állami tulajdonú közüzemi vízműből szolgáltatott ivóvízért, illetőleg az állami tulajdonú közüzemi csatornamű használatáért fizetendő díjakról tehát jogszabály, nevezetesen a 47/1999. (XII. 28.) KHVM rendelet szól, amelynek mellékletei a legmagasabb felszámítható ivóvíz- és csatornahasználati díjakat tartalmazza.

	Ivóvíz		Csatorna	
	Alapdíj, fogyasztási helyenként (Ft/hónap)	Fogyasztási díj (Ft/m ³)	Alapdíj, fogyasztási helyenként (Ft/hónap)	Fogyasztási díj (Ft/m ³)
Pécsváradi Vízmű Kft.				
– Óbánya település	0	300	-	-
Délzalai Víz- és Csatornamű Zrt. (Nagykanizsa)				
– Garabonc, Nagyrada, Zalamerenye, Zalasabar települések	-	-	301	340
– Duna Menti Regionális Vízmű Zrt. (Vác)	200	234	270	273
Dunántúli Regionális Vízmű Zrt. (Siófok)				
– Velencei-tó térsége (Velence, Gárdony, Kápolnásnyék, Sukoró, Dinnyés, Nadap, Pázmánd települések)	200	380	377	530
– más település	200	380	340	543
Északdunántúli Vízmű Zrt. (Tatabánya)	212	320	165	231
Északmagyarországi Regionális Vízművek Zrt. (Kazincbarcika)	198	365	249	456
Tiszamenti Vízművek Regionális Zrt. (Szolnok)	220	550	173	411

Mindezek mellett nem hallgatható el az a statisztikai adatsor, amely a National Geographic 2010. áprilisi számában látott napvilágot. Eszerint 2009-ben az egy köbméterre számított vízdíj 15 köbméteres havi fogyasztást feltételezve, USA dollárban kifejezve Budapesten a világon a legdrágább: 2,89 USD. Papírforma szerint csupán Koppenhágában drágább a köbméterenkénti víz ára (3,43 USD), azonban ez az ár tartalmazza a beruházási és működési költségeket, valamint a szennyvíztisztítás árát is, míg nálunk ez utóbbi – a statisztika szerint – nem része az áraknak.

Ennek az adatnak az elképesztő volta mindenképpen arra kényszeríti az államot, hogy az okokat felülvizsgálva, szakítva az „állam rossz tulajdonos” szlogenjével, haladéktalanul tegye meg a szükséges lépéseket a vízszolgáltatás minden részlete feletti ellenőrzés és ráhatás megszerzése érdekében, természetesen nem ellentmondva a tőke szabad áramlása iránti EU-s elvárásnak. Az ésszerűség és a jól felfogott nemzeti stratégiai érdek azonban mindenképpen útmutató lehet ezen a téren is.

Az állam tulajdonosi szerepét tekintve ez az igazság más vagyontárgyak vonatkozásában is alapigazsággá válik. Olyan alapigazsággá, amelyen keresztül az állam és a társadalom együttműködése és a vagyon működtetésének közös nemzeti ügyként való kezelése kézzelfogható. Meggyőződésünk, hogy az állami tulajdon gazdasági, zöld gazdaságfejlesztési és társadalompolitikai szerepe rendkívüli jelentőséggel bírhat abban az esetben, amennyiben az állam hatalmi és végrehajtó szervei, és annak képviselői az állam és a társadalom kötelező szimbiózisát hegeli értelemben fogják fel.

Az ilyen együttműködés és állami szerepvállalás pozitív társadalmi hatásai – az oktatáshoz hasonlóan – nem azonnal jelentkeznek. Azonban a környezetkímélő gazdálkodásra, sőt a zöld gazdaságélénkítésre gyakorolt hatások például a vízi közművek esetében (tisztább felszíni és felszín alatti vizek, egészséges ivóvíz, egészségesebb állampolgárok, munkaintenzitás növekedése, talajvédelem, a szennyezésmentes talaj kedvező hatása a növény- és állattenyésztésre, a fajlagos energia-felhasználás és a veszélyes hulladékok mennyiségének csökkenése) pénzben azonnal nem mérhető eredmények elérését garantálhatják. Ezért is tűnik képtelenségnek a vízszolgáltató társaságok profitorientált cégek részére történő privatizálása. A nemzeti fennmaradás és a zöld gazdaságélénkítés mint társadalmi elvárás biztosítása nem feltétlenül az üzletszerű gazdasági tevékenységet folytató cégek sajátja. A nemzeti ügyeket

teljes elkötelezettséggel kizárólag a nemzet maga, és a társadalom érdekeivel azonosuló állam képes felvállalni és teljesíteni.

Végezetül nézzük meg az MNV Zrt. vagyonstratégiájában a vízi építményekkel, vízi közművekkel kapcsolatos tulajdonosi célkitűzéseket:

„- a vízi építmények, vízi közművek, csatornák vonatkozásában a törvények állami és önkormányzati tulajdonlást is lehetővé tesznek. A jelentős számú vitatott státuszú ingatlan miatt itt is kiemelt feladat a tulajdonrendezés.”

Úgy gondoljuk, ha van olyan tényező, amely az állam tulajdonosi szerepének újragondolását, újrafogalmazását indokolja a vízgazdálkodás területén, különös tekintettel a zöld gazdaságélénkítéssel kapcsolatos feladataira, akkor az MNV Zrt. vagyonstratégiájának idézett része feltétlenül az.

4.7. A föld méhének kincsei

Az ásványi nyersanyagok, a föld méhének kincsei – kivéve a geotermikus energiát – nem megújuló természeti erőforrások körébe tartoznak, ezért a velük való gazdálkodás alapvető nemzetstratégiai fontosságú döntések sorozatát követeli meg az államtól.

Az ásványi nyersanyagok és a geotermikus energia természetes előfordulási helyükön állami tulajdonban vannak. A bányavállalkozó által kitermelt ásványi nyersanyag a kitermeléssel, az energetikai célra kinyert geotermikus energia a hasznosítással megy át a bányavállalkozó tulajdonába. A földalatti gáztárolóban mint természetes előfordulási helyén lévő, állami tulajdonban álló szénhidrogén tulajdonjogát a külön törvényben meghatározott földgáztárolási működési engedéllyel rendelkező bányavállalkozó magasabb mértékű bányajáradék megfizetésével a kitermelést megelőzően is megszerezheti.

A tulajdon átszállásának, illetve a bányászati jog, vagyis a kitermelés lehetősége megszerzésének egyetlen feltételét szabja az állam (hatósági vagy koncessziós engedély alapján): pénzbeli szolgáltatás, ún. bányajáradék megfizetését.

Bár a bányajáradék mértékének meghatározása nem a tulajdonosi joggyakorló állami szervezet kizárólagos joga, hanem közhatalmi döntés, azaz jogszabály függvénye, ennek ellenére e tanulmány keretében mégis említésre méltónak tartjuk a bányajáradék mértékének felülvizsgálatát mint a zöld gazdaságélénkítés egyik lehetséges, jelentős eszközét.

A bányajáradék ásványi nyersanyag-fajtától függően eltérő, de általános mértéke 12%. Összehasonlításképp, az Egyesült Királyságban a bányajáradék mértéke 50%, Oroszországban pedig a kőolaj- és földgázbevételek 70-80%-a kerül befizetésre különböző jogcímen az államkasszába.

Úgy gondoljuk, pótolhatatlan nemzeti kincseink tulajdonjogának megszerzéséért járó ellenérték jelenlegi mértékében egyrészt kifejezetten alacsony, másrészt a magasabb bányajáradéki összeggel hosszú távon csökkenteni lehet a bányatermékek iránti igény mértékét is.

Nézzünk néhány adatot a bányajáradékból tervezett és befolyó éves haszonra.

A költségvetési törvények tervezési és beszámolási adatai szerint:

2008-ban a bányajáradék tervezett bevételi összege 29.000 MFt, a tényleges befizetés 38.761 MFt.
2009-ben a tervezett bevételi összeg 33.500 MFt, 2010-ben 47.000 MFt.

Összehasonlításképp és a két állami tulajdonú „érték” állami „megbecsülését” illusztrálóan álljon itt az adott évekre tervezett játékadó-bevétel:

2008-ban 73.500 MFt, tényleges befizetés: 72.734 MFt.
2009-ben a tervezett bevétel 75.900 MFt, 2010-ben 63.097,9 MFt.

A számok önmagukért beszélnek.

Természetesen az ásványi anyagok kitermelési lehetőségének biztosítása során az állam köteles gondoskodni a társadalom számára a nyersanyaghoz való hozzáférésről, ezen túlmenően a környezet védelméről és a gazdaság fenntartható fejlődéséről. A bányászati engedély megadása hatósági funkció, de az államnak mint tulajdonosnak is figyelemmel kellene lennie a bányászat mint speciális következményekkel járó tevékenység szervezésére, kontrolálására, hiszen:

„A bányászati tevékenység a nemzetgazdasági haszna mellett számos kedvezőtlen környezeti hatással jár: a talaj és a vizek szennyezése, vízszint- és talajsüllyedés, élőhelyek eltűnése és a biodiverzitás csökkenése, tájsebek keletkezése. A felhagyott bányászati területek, meddőhányók rekultivációja több esetben is elmaradt. A légszennyezés, zaj- és rezgésterhelés növekedése nemcsak a nyersanyag kitermelés környékén, hanem a kapcsolódó szállítási útvonalak mentén élők egészségét is károsítja és csökkenti az ingatlanok értékét. A környezeti ártalmak csökkentése érdekében az NKP-II időszakában egyrészt technológiai előrelépés történt (pl. meddőanyag elhelyezés, kezelés terén), másrészt a bányászati törvény 2007. évi módosítása alapján a jövőben a bányavállalkozóknak nemcsak a későbbi tájrendezésre kell pénzügyi garanciát biztosítaniuk, hanem az esetleges környezeti károk felszámolására is. A tájrendezési tervek kidolgozását segítő központi források fokozatosan megszűntek. A következő években kiemelt figyelmet kell fordítani a pillanatnyi üzleti érdekből eredő ásványvagyon-pazarlások megakadályozására és a műrevaló készletek legjobb elérhető technológiával, legkevesebb veszteséggel történő kitermelésére.”¹³

A föld méhének kincseivel kapcsolatban az államra tulajdonosi szerepkörében – a fentiek okán is – feladatok várnak; olyanok, amelyek önmagukban is eredményezhetik a zöld gazdaságfejlesztés egyes elemeinek megvalósulását.

Az ásványi nyersanyagok, a geotermikus energia azt a vagyontörést testesítik meg, amelyek esetén nincs indok elzárkózni a magánbefektetői szféra bevonásától, és a megfelelő, közös érdekeken alapuló állami-befektetői együttműködés kialakításától. Ez a tény azonban nem jelentheti a közös nemzeti érdekekről történő teljes lemondást. Mivel a bányászat során is jelentős lépések tehetők a zöld gazdaságélénkítés irányába, ezért az államnak mint az ásványi vagyon, és sok esetben a kutatandó felszín tulajdonosának alapvető kötelezettsége, hogy a bányafelügyelet határozataival összhangban, de azon túl tulajdonosként is komoly feltételeket szabjon a bányavállalkozó számára. Elvárható, hogy kizárólag olyan feltételek mellett adja csak meg a szolgalmi jogosultságot, sőt mi több, akár a tulajdonosi hozzájárulását, amelyek egyrészt a bányahatóság által jóváhagyott üzemi terv mellett, vagy azon túl a környezetterhelés csökkentésére, a környezeti károk minél nagyobb mértékű megelőzésére vezetnek (takarékos anyaghasználat, talaj-rekultiváció, bányászati hulladék szakszerű kezelése, táj-visszatelepítési kötelezettség). S ezt – a mostani gyakorlattal szemben – nem általános, egységesített elvek, hanem egyenkénti felülvizsgálat, és tájra, felszínre szabott paraméterek mellett tegye. Ez a megoldás is elősegítheti az államnak azt a feladatát, amely szerint törekednünk kell a nem megújuló természeti erőforrások, így az ásványi termékek iránti igény csökkentésére is. Természetesen ehhez alapvetően megváltozott, és az anyagi haszonszerzés elsődlegességét negligáló új tulajdonosi szemlélet kialakulására van szükség.

Teljes mértékben egyet kell értenünk a (96/2009. (XII. 9.) OGY hat.) alábbi elveivel:

„Bányászati tevékenység során törekedni kell az ásványvagyon-gazdálkodás optimalizálására. Nem megújuló, véges természeti erőforrásokról lévén szó, hosszú távon lépéseket kell tenni az ásványi nyersanyagok iránti igény csökkentése érdekében. Olyan technológiákat kell előnyben részesíteni, amelyek képesek kiváltani, vagy részben helyettesíteni a bányászati termékeket, továbbá törekedni kell a kitermelt ásványi nyersanyagok takarékos és hatékony felhasználására, a megújuló energiaforrások használatára. A hazai igények hosszú távú kielégíthetősége és a természeti terhelés csökkentése érdekében mérsékelni kell a feldolgozatlan ásványi nyersanyag exportját. A bányászati tevékenység jogszabályi hátterét úgy kell rendezni, hogy az a biológiai sokféleség védelmét, megőrzését és fenntartható használatát is lehetővé tegye. Kiemelt figyelmet kell szentelni a földtani vonatkozású természeti értékeknek egyrészt, hogy a bányászat minél kevesebb kárt tegyen bennük, másrészt, hogy a bányaművelés során megismert értékeket megőrizhessük és azok – természetvédelmi bemutatóhelyet képezve – a tudatformálás, a szemléletalkotás eszközei lehessenek.”

¹³ Forrás:96/2009. (XII. 9.) OGY hat.

Mivel a bányatevékenység kérdésköre – jellegéből adódóan – alapvetően a természet- és környezetvédelem mezsgyéjét érinti, természetesen a hangsúlyt a tulajdonos államnak is erre kell helyeznie. Meggyőződésünk ugyanakkor, hogy a természet magas fokú védelmével, a bányatermékek iránti kereslet csökkentésével, a rekultiváció rendkívül szigorú számonkérésével és a tájvédelem egyéb eszközeivel a bányászat által már kihasznált területek is bekapcsolhatóak hosszú távon az ökoturizmussal érintett földrajzi környezet körébe. Ezzel a megoldással még a speciális, gyakorlatilag csak anyagi hasznot hozó, alapvetően romboló bányászati tevékenységgel, illetve annak csökkentésével, felszámolásával – ha nem is szokványos módon, de – eljuthatunk a zöld gazdaságfejlesztés irányába. A bányatermékek iránti igény fokozatos visszaszorításával pedig megnövekedhet az igény az alternatív energiák iránt, amely tény egyértelműen a kívánt gazdaságfejlesztés irányába hat.

A geotermikus energia – mint a föld méhének kincse – a többi ásványi nyersanyaggal szemben megújuló energiaforrást jelent. Sajnálatos módon meg kell állapítani, hogy hasznosítása meglehetősen problematikus még napjainkban is, hiszen általános szakmai vélemények szerint kizárólag ágazaton és szakmán belül létezik konkrét terv ezen zöld energia hazai hasznosítására.

Ez az az energiaforrás, amellyel Európában – vélhetően – a legnagyobb készletekkel rendelkezünk. Geológusi állítások alapján a Pannon medence az a földrajzi terület, amelyben a földkéreg mintegy 8-10 km-rel vékonyabb a medencét övező területekhez képest: vastagsága mindössze 24-28 km közé tehető. S mindennek ellenére hazánkban a hasznosítás foka ugyanezen földrajzi környezethez mérten talán az egyik legalacsonyabb szintet éri el.

Geotermikus energia-készletünk felelős állami kezelése tehát alapvető fontosságú a zöld gazdaságélénkítés és az ország bevételtermelő képessége szempontjából, ezért kiemelt jelentősége okán kiemelt figyelmet kell rá fordítani.

Nem az ásványi anyag azonossága, hanem az állami hozzáállás okán érdemes e körben egy pillanatra Norvégiára utalni. Norvégia az atlanti-óceáni partvidék teljes hosszában a hetvenes évektől feltárt olaj- és gázmezőkön 7,7 milliárd hordó olaj és 84,3 trillió köbméter bizonyított gázvagyonnal rendelkezik.

„Az energiahordozókban mutatkozó, az Európai Gazdasági Térségben egyedülálló gazdagság különleges helyzetet teremt Norvégia gazdasága és külkapcsolatai számára. A mindenkori kormányzat széleskörű politikai és társadalmi konszenzusra támaszkodva gondoskodik az olajjövendelmek gondos, előrelátó felhasználásáról, az alternatív energiaforrások feltárásának és alkalmazásának támogatásáról, a környezettudatos gazdasági tevékenység fejlesztéséről. Nemzetközi viszonylatban az energiapolitika komoly hatással van Norvégia külkapcsolati rendszerére...”

Magyarország geotermikus energiában való világhatalmi nagysága, valamint – csak egy utalás erejéig – a makói gázmező 600 millió köbméteres készlete egy norvég mintán alapuló állami hozzáállás esetén Magyarországot is Norvégiához hasonló különleges helyzetbe hozhatná az energiahordozók területén. S Makó kapcsán nem lehet nem meghallani Boros Imre közgazdász értetlenkedését: „A magyar szénhidrogén-kitermelési technológia évszázados tapasztalatokkal rendelkezik, többek között ezért is érthetetlen, hogy a kis területű Magyarországon kutatási és kitermelési koncessziók kerülnek külföldi vállalatok kezébe.”

Ennek ellenére, vagy pontosan ezért – sajnálatos módon – már szembesülhettünk olyan esettel, amelyben – pénzihiány vagy felelőtlenség miatt – az önkormányzat külső befektetőkre bízta a geotermikus energia feltárási munkálatait úgy, hogy annak sikere esetére kifejezetten hátrányos feltételek mellett gyakorlatilag lemondott minden kapcsolódó jogról, s a feltárt földterületeket is ingyenesen átadta a beruházó tulajdonába.

Ilyen és ehhez hasonló, tarthatatlan következmények elkerülése érdekében az állam feltáró és koordináló szerepe, valamint megújuló energiaforrás hasznosítási stratégiájának kidolgozása, illetve a vagyon mennyiségének és minőségének nyilvántartása ebben a vagyonkörben elengedhetetlen fontosságú.

Természetesen e vagyonnal kapcsolatban is igaz a befektetőkkel való együttműködés mint lehetséges hasznosítási módozat megteremtése, de e körben sem lehet az osztársadalmi, ha úgy tetszik nemzeti érdek elé helyezni a kizárólag anyagi haszonszerzéssel, vagy egyéb egyéni érdek érvényesítésének biztosításával járó megoldásokat.

Megjegyzendő, hogy a természetes felszíntől mért 20 méteres mélységet el nem érő földkéreg részről történő geotermikus energia kinyerése és hasznosítása nem engedélyköteles. Természetesen ez a rendelkezés nem mentesíti a tevékenységet végzőt a más jogszabályban előírt engedély megszerzése alól, azonban az állam e rendelkezéssel elvileg lemondott az ilyen mélységben már fellelhető zöld energia tulajdonjogához kapcsolható előnyökről ez év február 23-tól. A módosító 2010. évi IV. törvény miniszteri indokolása sem jogi, sem szakmai érvet nem tartalmaz ezen rendelkezés vonatkozásában, azonban a törvény általános indokolása jól mutatja, hogy hazánk gyermekcipőben jár a geotermikus energiahasznosítás terén, és ennek felszámolásában az államnak nem csupán mint hatóságnak, hanem mint tulajdonosnak is alapvető feladata van.

„2010. évi IV. törvény általános indokolása

A geotermikus energia (kutatásával, kinyerésével) hasznosításával kapcsolatosan a magyar jogrendbe legelőször a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvény (a továbbiakban: Bt.) illesztett szabályokat, alkotott meg jogi fogalmakat, jogintézményeket. A Bt. preambuluma szabályozási célként határozza meg: „E törvény célja ... a geotermikus energia kutatásának, kitermelésének,... az ezekhez kapcsolódó tevékenységeknek a szabályozása, az élet, az egészség, a biztonság, a környezet és a tulajdon védelmével, valamint (a) ... geotermikus energiavagyon gazdálkodásával összhangban.

1993. után több esetben az e tárgyat érintő érvényesített módosítások alapvetően arra irányultak, hogy a felszín alatti vizek termelésével megvalósított geotermikus energia kutatás, kinyerés és hasznosítás – figyelemmel a vízgazdálkodáshoz fűződő kiemelt érdekre – kikerüljenek a Bt. tárgyi hatálya alól. Az említett kiemelt érdek érvényesítése ugyanakkor folyamatosan erősödő belső koherencia zavart keletkeztetett a Bt.-ben figyelemmel arra, hogy míg maga a geotermikus energia mint sajátos állami tulajdon egészében a Bt. hatálya alá rendeltetett, s a hozzá kapcsolt törvényi alapvetések és jogintézmények a Bt.-ben kerültek rögzítésre (az állami tulajdon átszállási joga és az ebből következő járadékfizetési kötelezettség, a kitermeléshez kizárólagos jogot garantáló geotermikus védőidom, a vagyon- és forrás-nyilvántartási állami feladat, szankciók és intézkedések stb.), ugyanakkor – tekintettel arra, hogy az a legkönnyebben és a legelérhetőbb technológiával a felszín alatti vizek egyidejű termelésével nyerhető ki – a gyakorlatban a geotermikus energia hasznosítása egybeolvadt a vízhasználattal.

Magyarország különösen nagy értékű nemzeti kincsének, ismert vízkészletének védelme, annak mennyiségi és minőségi megőrzése elsődleges nemzeti érdek. E védelem és a hozzátartozó szigorú gazdálkodás szükségessége különösen fontos a termálvízkészlet esetében.

A korábbi, viszonylag korlátozottabb geotermikus energiahasznosítási igény – eseti jellegű balneológiai és gyógyászati, kertészeti felhasználás – mellett (örvendetes módon) megjelent a geotermikus energia energetikai hasznosításának fokozott igénye, amely már villamos energia és hőszolgáltatási célú.

A hatályos Bt. rendelkezései – a vízgazdálkodási érdekekkel összefüggésben a törvénybe illesztett kivétel-rendszerrel – nem alkalmasak a fokozott igény mellett a terület megfelelő szabályozására, jelentős alkalmazási zavar áll fenn, mind a jogalkalmazó hatóságok, mind a geotermikus energiát kutatni, kinyerni, hasznosítani kívánó piaci szereplők gyakorlatában, ami rontja a jogbiztonságot és elbizonytalanítja a befektetői kezdeményezőkézséget, veszélyezteti Magyarország klímavédelemmel összefüggő és a geotermiára vonatkozó vállalatának teljesíthetőségét. A belső koherencia zavar következtében a lényegében analógiát alkalmazó bírói ítélezési gyakorlat további jogalkalmazási és szabályozási ellehetetlenülést eredményezhet.

A szabályozási terület komplex áttekintésével megállapítható, hogy a geotermikus energia kutatására, kinyerésére és hasznosítására vonatkozó szabályozás hordozó szerinti (felszín alatti víz termelésével együtt járó, vagy azt nem eredményező) elkülönülése alkalmazási zavarhoz vezet, ezért annak egy helyen, együttes, áttekinthető szabályozása elengedhetetlen. Ezen együttes szabályozás elhelyezésére egyaránt figyelembe vehető a környezetvédelmi-, vízgazdálkodási törvény, illetve a Bt. tekintettel arra, hogy a hatályos törvények között a geotermikus energiára vonatkozó szabály- és fogalomrendszer alapvetően jelenleg csak a Bt.-ben található, ezért a terület átfogó szabályozására is e helyütt adódik lehetőség.

A törvénynek az ezen tárgykörre vonatkozó rendelkezései egyértelműen elválasztják a vízgazdálkodási és a geotermikusenergia-gazdálkodási szabályozást; a geotermikus energia kutatására, kinyerésére és hasznosítására egységes, átlátható, következetes szabályrendszert biztosítanak; az Európai Unió – a geotermikus energiahasznosítás területén jelentős gyakorlattal rendelkező, meghatározó – tagállamai nemzeti szabályozásához alkalmazkodóan, a sajátos terület szabályozása mellett, következetesen biztosítja a környezetvédelmi és vízügyi érdekek érvényesülését; a geotermikus energiahasznosítás koncesszióhoz kötésével biztosítja e korlátozottan megújuló energiaforrás elérhető leghatékonyabb és legnagyobb hatásfokú hasznosítását, biztosítja a természeti erőforrás-gazdálkodás lehetőségét oly módon, hogy a tervezhetőség mellett egy időben megvalósuljon az átláthatóság, a nyilvánosság és a társadalmi ellenőrizhetőség; a törvény biztosítja a már jóhiszeműen szerzett és gyakorolt jogok védelmét és gondoskodik a bevezetés átmeneti problémáinak rendezéséről.”

Véleményünk szerint az állam alapvető feladata az, hogy a geotermikus energia-felhasználás lehetőségével maga is éljen, fejlesszen, zöld gazdaságélénkítést valósítson meg akár saját tulajdonú befektetései révén, s ne csupán a magánbefektetői érdekek mentén hozza meg döntéseit.

A feladat azért is nagy jelentőségű, mert a geotermikus energia hasznosítási lehetőségei nem csupán az egészségügyi szolgáltatás területén korlátlanok, hanem villamos energia és

hőszolgáltatási célú felhasználása is egyre nagyobb teret kap. Fosszilis energiabázisú villamos áram termelést képes kiváltani, csökkenti a széndioxid-kibocsátást, képes idomulni a klímaváltozáshoz kapcsolható programokhoz, azaz kifejezetten zöld energiaként viselkedik, s felhasználásának komplexitása okán munkahelyteremtő képességgel rendelkezik. Ezért az államnak elsőrendű érdeke, hogy teljes mértékben felmérje és megkutassa, vagy rendkívül erős kontrol alatt megkutassa az ország legintenzívebb és leghatékonyabb geotermikusenergia-lelőhelyeit, s azt nyilvántartva nemzetstratégia mentén adjon csak lehetőséget a hasznosításra.

Ilyen megközelítésből nem lehet feltétlenül egyetérteni a hivatkozott törvény azon megoldásával, amely rendkívül jelentős nemzeti kincsünk kutatását is egyértelműen befektetői körre bízna. Nem ruházható át ugyanis minden, elsősorban az államot mint tulajdonost megillető jog olyan vagyontárgyak esetében, amelyek az államnak ugyanúgy hasznot hozó eredményeket produkálhatnak, mint egy külső befektetőnek.

A hatályos jogi szabályozásunk értelmében a bányafelügyelet hatáskörébe tartozik a geotermikus energia kutatása, energetikai célra történő kinyerése és hasznosítása, az ehhez szükséges létesítmények és berendezések építése, használatbavétele és üzemeltetése. Úgy véljük, ennek a kötelezettségnek – erre irányuló politikai szándék és állami finanszírozás mellett – a bányafelügyeletnek a geotermikus energia feletti tulajdonosi joggyakorlóval karöltve oly módon kellene eleget tennie, amely mód a munkahelyteremtés biztosítása mellett egyértelműen a közös társadalmi érdek, a közvetlen állami bevételnövelés és a zöld gazdaságélénkítés irányába hatna.

Az állam társadalom iránti felelőssége nem silányulhat ugyanis nemzeti kincseink értékesítési színterévé. Tudatosítanunk kell, hogy geotermikus energiában világnagyhatalomnak számítunk, nemzeti kincsünk értéke felbecsülhetetlen, ezért azzal nagyhatalomhoz méltó módon kell az államnak bánnia az egész nemzet hasznára.

Sajnálatos módon, az MNV Zrt közelmúltban elfogadott vagyonstratégiája e vagyonkörben mindössze az alábbiakat tartalmazza:

„- természeti kincsek, a hasznosítható természeti erők, valamint korlátozottan rendelkezésre álló dolgokkal kapcsolatban az elsődleges feladat azok állami vagyonként történő nyilvántartása;

- a föld méhének kincsei (ásványok, kőzetek, geotermikus energia) kitermelése a szakhatóságok engedélyei alapján, bányajáradék ellenében történhet, ezért a tulajdonosi joggyakorló felelősségi körébe tartozik, hogy a bányatelkekhez kapcsolódó szolgálomakhoz való hozzájárulást egységes elvek mentén kialakított általános szabályok alapján adja ki.”

Meggyőződésünk, hogy a felbecsülhetetlen értékű nemzeti kincseinkkel kapcsolatosan nem tartható a stratégiából kibontakozó azon tulajdonosi feladat, amely e vagyonkör tekintetében mindössze a nyilvántartásban, és a szolgálmi joghoz történő hozzájárulás egységes, általános szempontok szerinti elbírálási gyakorlatában merül ki.

Ez a stratégia-részlet is egyértelműen arra utal, hogy az államnak újra kell értékelnie tulajdonosi feladatait, lehetőségeit, azoknak megfelelő súlyt kell biztosítani, és mindennek érdekében új szemléletű törvényt kell alkotnia.

Összefoglaló

A zöld gazdaságélénkítés, a környezetbarát gazdaság kialakítása és a nemzeti vagyon mint fogalmak összekapcsolása merőben szokatlanok, de legalábbis újszerűnek tűnik. Ugyanakkor tény, hogy az állam szerepe egy ország gazdaságirányításának közvetlen vagy közvetett befolyásolásában nem kérdőjelezhető meg.

Nem kérdőjelezhető meg főként akkor, amikor az államnak példamutató, irányító, befolyásoló szerepkörben kell megjelennie, hiszen az éghajlatváltozás okozta körülmények és egyéb természeti tényezők a fenntartható fejlődés biztosíthatóságát veszélyeztetik. Ezért a környezetbarát gazdaság megteremtése, feltételeinek biztosítása alapvető állami feladattá válik a XXI. században, amely megfelelő ágazati irányítás mellett a zöld gazdaságélénkítés jövőjébe vezetheti az országot.

E kérdéskör elemzésekor elsősorban azt kell világossá tenni, hogy az állam többszörös funkcióval rendelkezik. Közhatalmi, végrehajtói-hatósági funkciói közismertek. Ám a tanulmány ezen fejezetének célja nem más, minthogy e témakörben rámutasson az államnak egy olyan szerepkörére is, amely az elmúlt évtizedekben egyáltalán nem kapott hangsúlyt a gazdaság-szervezés mezsgyéjén. Ez a fejezet ugyanis az állam tulajdonosi szerepének fontosságára kíván rámutatni, elsősorban a környezetbarát gazdaság alapjainak megteremtése szempontjából.

Az állami szerepvállalás tehát a gazdaságélénkítés területén ugyancsak többértű. Nem kétséges, hogy az állami szerepvállalás a gazdaságfejlesztés esetén is elsősorban az állam szakmai, hatósági-végrehajtói funkcióival, valamint közjogi eszközrendszerének érvényesítésével képes olyan eredményeket elérni, amelyek a zöld gazdaságélénkítés irányába hatnak. Ilyen eszközökön alapuló tervezéssel lehetséges mélyreható közgazdasági elemzések elkészítése, gazdaságélénkítő programok megalkotása, makrogazdasági hatások előrejelzése, foglalkoztatást növelő tényezők megállapítása, fizetési mérleget javító javaslatok kidolgozása.

Az állam tulajdonosi szerepvállalása azonban kifejezetten más kategóriát jelent. Elsősorban nem gazdasági tényező, így nem gazdaságélénkítő eszköz, bár gazdaságélénkítésre gyakorolt közvetett hatása nem kérdőjelezhető meg.

Az állami tulajdon a nemzet vagyona, amely alapvető tulajdonosi immunitást élvez, s az állami közfeladatok ellátását szolgálja. Az állami kárfelelősség bázisa egyben meghatározó intézményrendszer, amely az állam szerepét szimbolizálja, a nemzet tagjainak identitását rejt, s az ország haladási irányának fő iránytűjét képviseli. Összetételét illetően alapvetően nem forgalomra, üzleti értékesítésre szánt vagyronról van tehát szó. Ugyanakkor fizikai és szellemi fennmaradásunk biztosítása érdekében mégsem hagyható figyelmen kívül az az állami tulajdonosi struktúra, amelyet akár a zöld gazdaságélénkítés előszobájának lehet tekinteni: a környezetbarát gazdaság alapjainak támogatását biztosító állami példamutatás és eszközrendszer, tudatosan alakított összetételű és mennyiségű nemzeti vagyon, azaz fiscus létrehozása és kezelése.

Az állam tulajdonosi szerepköre nem a makrogazdasági elemzések színtere, így a fejezet nem tartalmaz közgazdasági elemzéseket.

Az állam tulajdonosi szerepköre:

- ❖ *eszköz és anyagi bázis*, amely a szakmai stratégiák megvalósításának segítője, támasza lehet,
- ❖ *intézményrendszer*, amely garanciát nyújthat az állami kötelezettségek teljesítéséhez, illetve az állami elvárások kikényszeríthetőségéhez,
- ❖ *üzenet* az állami szuverenitás egyes területeinek kihangsúlyozására meghatározott vagyontárgyak nemzetstratégiai jelentőségüvé nyilvánításával,
- ❖ *identitás közvetítő* az identitást jelképező vagyontárgyak védelme okán,
- ❖ *példamutatás* a gazdaság résztvevői számára,
- ❖ *partnerség* az állam egyéb, közhatalmi és hatósági funkcióinak teljesítésére,
- ❖ *bizalmi tényező* az állam polgárai számára az állam szerepének teljesíthetőségével kapcsolatban,
- ❖ *szimbólum* az állami szerepvállalás és közfeladatok halmaza területén.

Mindezek tudatában az állam tulajdonosi struktúrájának kialakítására tett javaslat vagy elemzés – jellege okán – a fejezetben elsősorban a környezetbarát gazdaság biztosításának eszközeül szolgál, némely esetben – azon túlmutatva – utal a zöld gazdaságélénkítés irányára is, amely cél az állam más szerepköreinek megfelelő alakításával érhető el.

A nemzeti vagyon – a magyar alkotmány értelmezésében – nem más, mint az állam tulajdonában álló, fizikai megjelenésében, természetben meghatározható vagyon, amelynek kezelését a nemzet tagjai bízták rá a szervezetrendszerében elkülönült, a társadalom által létrehozott államra annak érdekében, hogy az állam ezekkel a javakkal a társadalom, a nemzet javára gazdálkodjon.

Az állami tulajdon, vagyis a nemzeti vagyon állam működésében betöltött szerepe kapcsán – az állam szerepének stratégiájához igazodóan – elsősorban azt kell eldönteni, hogy milyen összetételű legyen az állam tulajdonában lévő vagyon.

Nem kétséges, hogy a Magyar Köztársaságnak is azokat a klasszikus csoportosítási szempontokat kell alkalmaznia, amelyek minden fejlett demokráciában az állami tulajdonú vagyontárgyak felosztásának alapját képezik. S a klasszikus rendező elvekhez való visszatérés kapcsán a környezettudatosság mint a zöld gazdaság egyik alapelve többé e körben sem kerülhető ki.

A zöld gazdaságra történő komplex áttérés esetén természetesen tételesen meghatározandóak azok az alapvető gazdasági és strukturális célok, amelyek alárendeltségébe minden egyéb stratégiai elemnek be kell sorolnia. Nem mindegy ugyanis, hogy a fenntartható, környezettudatos világszemlélet képes-e a politikai hatalmak erőviszonyait a saját szolgálatába hajtani, vagy olyan egyéb erővonalak mentén alakul hazánk stratégiai jövője, amely a rövid távú, más típusú érdekek előtérbe helyezésével szervezi országunk sorsát.

A környezettudatos, legalább környezetbarát, de még inkább a zöld gazdaságpolitika legalapvetőbb elemeinek köre a szakmai elemzők között részleteiben természetesen eltérő, azonban a fő alapvetések mára már egyértelműen meghatározhatónak tűnnek.

Meggyőződésünk, hogy az állami tulajdon összetételének meghatározása szempontjából az alábbiak – rendező elvként történő – jövőbeni figyelmen kívül hagyása jelentős veszélyforrássá válhat a természettel való gazdálkodás érzékeny mezsgyéjén.

Az állam tulajdonosi szerepvállalása szempontjából a legfontosabb stratégiai irányok egy fenntartható világ biztosításához az alábbiak lehetnek:

- A globális világszemlélet helyett a lokális fejlődés előtérbe helyezése és biztosítása.
- Az általános növekedés helyett a fejlődés biztosítása.
- Az egycentrumú városfejlesztés helyett a vidékfejlesztés ismételt támogatása.
- Az energiaigényes ipari ágazatok helyett a szolgáltató ipar fejlesztése.
- A megújuló energiák feltárása, szolgáltatási területük kiépítése és széleskörű biztosítása.
- Az intenzív mezőgazdaság helyett az organikus mezőgazdaság támogatása.
- Élelmiszertermelő mezőgazdaság helyett többfunkciós mezőgazdaság.
- Az ivóvíz és a felszín alatti vizek tisztaságának biztosítása, a felhasználás csökkentése.
- Az autóipar mértéktelen fejlesztése helyett a tömegközlekedés preferálása.
- Fenntartható földhasználat (zöldmezős helyett barnamezős beruházások, lakóparkok helyett kompakt városfejlesztés).
- Az egyszer használatos termékek preferálása helyett a tartós termékek előállítására történő átállás.
- A föld méhe nem megújuló forrásai kitermelésének csökkentése.
- A korszerű hulladékgazdálkodás megteremtésének támogatása.
- Az ökoturizmus fejlesztésének elsődleges támogatása.

Más megközelítésben **az államnak mint a nemzeti vagyon jogi tulajdonosának alapvető feladata, hogy a vagyonnal való gazdálkodás körében elsőrangú szerepet szánjon a föld, a víz, a levegő, az élővilág, az épített környezet és a környezeti elemek egységes védelmének. Éppen ezért triviális, hogy a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás nem lehet ad hoc döntések sorozata, nem lehet a fiskális politika játékszere, a mindenáron való pénzbevétel eszköze. A közfeladatok felmérése és egzakt meghatározása szükségszerűségéből következően a feladatok ellátását szolgáló állami tulajdonú vagyontárgyakkal történő gazdálkodás, a vagyon kezelése kizárólag jól felépített, átlátható, jövőépítő stratégia mentén lehetséges.**

A fejezet kiemel néhány vagyonkört, amelynek állami tulajdonban tartása indokolt, s amely vagyontárgyak a fenntartható fejlődés, adott esetben a zöld gazdaságélénkítés eszközéül is szolgálhatnak:

Műemlékek

A műemlékek egyértelműen hazánk történelmének, kultúrájának kiemelkedően fontos és pótolhatatlan örökségét adják, ezért azok nem csupán az adott földrajzi környezet jellegzetes arculatát biztosítják, hanem nemzeti tudatformáló erővel is bírnak.

Az állami tulajdonnak minden esetben az egységes nemzeti érdekek szolgálatában kell állnia, amelyek a műemlékek esetében szervesen kapcsolódnak a területpolitikához. A területpolitika célja ugyanis mindenképpen egy fenntartható és fejleszthető társadalmi-gazdasági-környezeti térszerkezet és területi rendszer kiépítése, amely elsődlegesen a helyi adottságokra épül. Pontosan ezért saját arculattal és történelmi üzenettel bíró térségek képezik az alapját, s ezen üzenetek alaphordozói a területeken található műemlékek, úgy is, mint az ökoturizmus fejlesztésének fontos eszközei.

A műemlékek, a településfejlesztés és az ökoturizmus szerves összefüggése a zöld gazdaságélénkítés szempontjából alapértékűnek minősülhet. Mindezek okán az állami tulajdonú műemlékek fenntartásának, fejlesztésének, hasznosításának stratégiai kidolgozása, a tulajdoni viszonyok egyértelmű rendezése, az állami erkölcsi és anyagi szerepvállalás megerősítése olyan társadalmi igényrendszerként fogalmazható meg, amely teljesítésének

megtagadása súlyos politikai és társadalmi következményeket vonhat maga után. Hiszen nem csupán a műemlékek fizikai romlását vagy megsemmisülését eredményezi, hanem a gazdaságélénkítés egyik jelentős alapkövét húzza ki az új államépítés talapzatából.

Termőföld

Nem csupán a már említett ökoturizmus fejlesztése, hanem a lokális fejlődés előtérbe helyezése és biztosítása, a vidékfejlesztés ismételt támogatása, a megújuló energiák feltárása, szolgáltatási területük kiépítése és széleskörű biztosítása, s az organikus mezőgazdaság támogatása is intenzíven kapcsolódnak a termőföldekkel történő hatékony és természetkímélő gazdálkodáshoz. S nem lehet kétséges, hogy e tekintetben az állam mint tulajdonos példamutató szerepe elsőrendű támpont egy széleskörű bázissal rendelkező környezettudatos társadalmi felfogás kialakításához.

Hazánk mezőgazdasági jellege nem vitatható. Az ország összterületének 62%-a ma is mezőgazdasági művelés alatt áll. Ugyanakkor a KSH és más szervezetek adatainak összevetéséből származó arányszámok egyértelműen bizonyítják, hogy hazánk birtokszerkezete eltér a korábban államilag kitűzött, elsődlegesen családi és középmezőgazdálkodáson alapuló birtokszerkezettől, amely tény egyáltalán nem a zöld gazdaságélénkítés irányába ható tényező.

Ezért az állami tulajdonú, gazdasági rendeltetésű termőföldekkel történő zöld szemléletű gazdálkodás valódi stratégiai szintre emelése nem várható tovább magára. Az egészséges, európai szintű gazdaságszerkezet kialakítása elsősorban állami feladat, amelyre a Nemzeti Földalap termőföld-testei szolgáltatják az elsődleges biztosítékot.

Mivel a birtokszerkezet kialakítása szorosan összefügg a hazai agrárium fejlődésének lehetőségével, ezért a fejezetben – jelzésszerűen – rámutatnunk néhány olyan lehetséges következményre, illetve elvárásra, amely tagadhatatlanul összefüggésben áll a magyar birtokrendszer kialakításával, s amelyre az államnak mint tulajdonosnak, tulajdonosi döntéseivel határozott befolyással kell bírnia.

A termőföldek körében kiemelt jelentőséggel rendelkeznek az erdők és a nemzeti parkok.

A társadalom környezettudatosává válásának egyre erősülő folyamata azt eredményezte, hogy az erdők gazdasági szempontból evidens jelentősége mellett fokozódtak azok az elvárások, amely az erdők egyéb, például egészségügyi, turisztikai, szociális jelentőségéből származóan következnek.

Az ország erdővel beborított területeinek aránya 2007-ben kevéssel 20% felett volt, s hazánkban több mint 60, mintegy 13 000 hektárnyi erdőrezervátum található. Sajnálatos módon erdeink egészségi állapota korántsem tökéletes. Ezért a zöld gazdasági programhoz kapcsolhatóan a jövőben az erdők speciális szerepe okán az állam elsőrendű feladata az erdőterületek mennyiségének, kiterjedésének és minőségének határozott növelése, s ezen belül olyan gazdálkodás megkövetelése, amely az erdei ökoszisztéma – lehetőség szerint – leginkább természetes állapotának megőrzését biztosítja.

Az erdők és a nemzeti parkok védelménél jelentkezik legintenzívebben az az állami feladat, amelyet nem csupán az állam hatósági szervezeteinek, de az államnak mint tulajdonosnak is

kötelezettsége végrehajtani: a biológiai sokféleség in és ex situ védelmének a megteremtése. Nem lehet kétséges, hogy bár első megközelítésre ennek a feladatnak a végrehajtása elsősorban környezetvédelmi aspektusú, a megfelelő védelem megteremtése hosszú távon a természettel való zöld gazdálkodás és gazdaságélénkítés közvetett eszközeként is szolgálhat a biológiai természetes egyensúly fennmaradásának, illetve visszaállításának biztosításával.

Gazdasági társaságok

A gazdasági társasági részesedések szempontjából két kategóriát különböztetünk meg, a tartósan állami tulajdonban maradó, valamint az értékesíthető társasági részesedéseket.

Egyértelmű, hogy a gazdasági társaságok működési formájának sajátossága okán számos cél tűnik megvalósíthatónak egy, a nemzeti stratégia mentén működő tulajdonosi joggyakorló szervezet döntéshozatali irányítása alatt, amelyhez – álláspontunk szerint – az eddiginél lényegesen határozottabban szükséges bevonni az ágazati, zöld gazdaságélénkítési programokat kidolgozó állami és szakmai szervezeteket, s fokozni kell az együttműködést a zöld hatóságokkal.

Kiemelten fontosnak, valójában nemzetstratégiai jelentőségűnek tűnik az igény, hogy az állami tulajdonban álló társaságok köre

- ❖ bővüljön az energiaszolgáltatás területén, és
- ❖ maradjon meg a vízgazdálkodás szférájában.

Alapvető célként indokolt ugyanis meghatározni, hogy belátható időn belül Magyarország az alternatív energia-biztosítás fejlesztésével energia-importfüggőségét felszámolja, e téren relatív módon önellátóvá váljon. Egy új rendszerű zöld energiabázis kiépítésénél pedig elengedhetetlen a működtető társaságokban történő állami, önkormányzati részvétel, illetve az esetleges befektetői magánszféra erős állami kontrollja.

Ugyancsak elengedhetetlen, hogy az állam, illetve az önkormányzatok ismételten rendelkezésük alá vonják, és ott tartásuk az ivóvízellátás és szennyvízelvezetés biztosítását hazánkban, nem csupán a megfizethető ár, hanem a megbízható vízminőség folyamatos szolgáltatása érdekében is.

A továbbiakban ezek a stratégiai területek ugyanis nem tűrik sem az állam mint közfeladat ellátásra kötelezett szervezet ellátási szuverenitásának csökkenését, sem a fogyasztók kizárólag profitérdekeknek történő kiszolgáltatottságát.

Egyértelműen szakítani kell az „állam rossz tulajdonos” teljesen hibás koncepciójával, és jól meghatározott és felépített nemzetstratégia mentén arra kell törekedni, hogy az állami közfeladatok körében felelős gazdálkodással, és mindenfajta pozitív diszkrimináció jogszabályba öntése vagy alkalmazása nélkül olyan részben vagy egészben állami tulajdonú társaságok képezzék az állam kincstári, törvénnyel védett vagyonát, amelyek működése

- ❖ egyrészt közvetett módon befolyással bír a szolgáltatást igénybe vevő számára is kedvező tevékenység végzésére,
- ❖ másrészt fejlesztéseivel, innovációival példát mutat a gazdaságélénkítés új irányai felé,
- ❖ harmadrészt bevételtermelő eredményt képes felmutatni.

Országos közutak, országos törzshálózati vasúti pályák

Egy ország életében a személyforgalomhoz, az áru fuvarozáshoz, a logisztika fejlesztéséhez kapcsolódó közlekedési hálózat – triviális módon – az ország vérkeringését jelenti. A közlekedés általában, s ezen belül a tömegközlekedés léte, színvonala, fejlesztése és módozata nemzetstratégiai jelentőséggel bír. Nem csoda tehát, hogy a közlekedés alapjait biztosító vagyontárgyak a kincstári vagyon részei, azaz kizárólagos állami tulajdonban állóan forgalomképtelenek.

A közlekedés területén az Európai Bizottság „A közlekedés jövője” című közleményében megfogalmazott elvek és célok kizárólag a nemzeti vagyon részét és a magyar állam tulajdonát képező, a közlekedési infrastruktúra biztosítását szolgáló vagyontárgyak ésszerű, nemzetgazdasági szempontból hatékony felhasználásával, bővítésével, fejlesztésével, a kormányzat ágazati területeinek teljes körű együttműködésével valósíthatóak meg. Mindemellett a zöld gazdaságélénkítés szempontjából is elengedhetetlen a közlekedésfejlesztés környezetkímélő megoldásai elsőrendű támogatásának állandó és folyamatos kihangsúlyozása.

Felszín alatti vizek, folyóvizek

A vízgazdálkodás komplexitása és stratégiai jelentősége okán a kizárólagosan állami tulajdonban tartandó vagyontárgyak köre, nevezetesen a felszín alatti vizek, a felszín alatti vizek természetes víztartó képződményei, a folyóvizek és természetes tavak, valamint ezek medre, továbbá a folyóvíz elhagyott medre és a folyóvízben újonnan keletkezett sziget, számos állami feladatot, így tulajdonosi kötelezettséget is indukál.

Természetesen a zöld gazdaságélénkítés szempontjából rendkívül jelentős a hazánk felszíne alatt található, kimagasló mennyiségű termálvizek szerepe. Szakemberek szerint nincs olyan része Magyarországnak, ahol ne fordulnának elő a felszín alatt jó vízáradó tulajdonságú hévíztárolók. Hévízeink balneológiai adottságai világviszonylatban egyedülállóak, s mint természetgyógyászati „alapanyag” rendkívüli érdeklődésre tarthat számot világszerte. Hévízeink gyógy- és termálturisztikai vonzereje, a ráépülő gazdaság és egészség-program komplexitása – tagadhatatlan zöld gazdaságélénkítési ereje révén – olyan, még számos helyen kihasználatlan lehetőséggel rendelkezik az állam számára, aminek közösségi célokra történő felhasználása nem csupán joga, hanem kötelessége is. Termálvizeink maradéktalan felkutatása, termálvíztérképünk naprakész állapotban tartása tulajdonosi kötelezettség is. Olyan kötelezettség tehát, amelyben az államnak minden funkciójával részt kell vennie.

Az államnak ez a többfunkciójú kötelezettsége, mint igazság, más vagyontárgyak vonatkozásában is alapigazsággá válik. Olyan alapigazsággá, amelyen keresztül az állam és a társadalom együttműködése és a vagyon működtetésének közös nemzeti ügyként való kezelése kézzel fogható. Meggyőződésünk, hogy az állami tulajdon gazdasági, zöld gazdaságfejlesztési és társadalompolitikai szerepe rendkívüli jelentőséggel bírhat abban az esetben, amennyiben az állam hatalmi és végrehajtó szervei és annak képviselői az állam és a társadalom kötelező szimbiózisát hegeli értelemben fogják fel.

A föld méhének kincsei

Az ásványi nyersanyagok, a föld méhének kincsei – kivéve a geotermikus energiát – a nem megújuló természeti erőforrások körébe tartoznak, ezért a velük való gazdálkodás alapvető nemzetstratégiai fontosságú döntések sorozatát követeli meg az államtól.

Az ásványi nyersanyagok és a geotermikus energia természetes előfordulási helyükön állami tulajdonban vannak. A bányavállalkozó által kitermelt ásványi nyersanyag a kitermeléssel, az energetikai célra kinyert geotermikus energia a hasznosítással megy át a bányavállalkozó tulajdonába. A tulajdon átszállásának, illetve a bányászati jog, vagyis a kitermelés lehetősége megszerzésének egyetlen feltételét szabja az állam (hatósági vagy koncessziós engedély alapján): pénzbeli szolgáltatás, ún. bányajáradék megfizetését.

Meggyőződésünk, hogy a bányajáradék mértékének felülvizsgálatával és megemelésével a zöld gazdaságélénkítés irányába léphet az állam. Erre a meggyőződésre is rámutat a fejezet, még akkor is, ha a bányajáradék mértékének megállapítása nem az állam tulajdonosi, hanem közhatalmi szerepéből származó evidencia.

Mivel a bányatevékenység kérdésköre – jellegéből adódóan – alapvetően a természet- és környezetvédelem mezsgyéjét érinti, természetesen a hangsúlyt a tulajdonos államnak is erre kell helyeznie. Meggyőződésünk ugyanakkor, hogy a természet magas fokú védelmével, a bányatermékek iránti kereslet csökkentésével, a rekultiváció rendkívül szigorú számonkérésével, a tájvédelem egyéb eszközeivel a bányászattal már kihasznált területek is bekapcsolhatóak hosszú távon az ökoturizmussal érintett földrajzi környezet körébe. Ezzel a megoldással még a speciális, gyakorlatilag csak anyagi hasznot hozó, alapvetően romboló bányászati tevékenységgel is, illetve annak csökkentésével, felszámolásával – ha nem is szokványos módon, de – eljuthatunk a zöld gazdaságfejlesztés irányába. A bányatermékek iránti igény fokozatos visszaszorításával pedig megnövekedhet az igény az alternatív energiák, valamint az újrahasznosítás iránt, amely tény egyértelműen a kívánt gazdaságfejlesztés irányába hat.

A geotermikus energia – mint a föld méhének kincse – a többi ásványi nyersanyaggal szemben megújuló energiaforrást jelent. Sajnálatos módon meg kell állapítani, hogy hasznosítása meglehetősen problematikus még napjainkban is, hiszen általános szakmai vélemények szerint kizárólag ágazaton és szakmán belül létezik konkrét terv ezen zöld energia hazai hasznosítására.

Geotermikus energia-készletünk felelős állami kezelése tehát alapvető fontosságú a zöld gazdaságélénkítés, és az ország bevételtermelő képessége szempontjából, ezért kiemelt jelentősége okán fokozott figyelmet kell rá fordítani.

Összegzés

Összegezve megállapíthatónak tartjuk, hogy a nemzeti ügyeket teljes elkötelezettséggel kizárólag a nemzet maga és a társadalom érdekeivel azonosuló állam képes felvállalni, és egymással együttműködve teljesíteni, legyen a cél az államháztartási hiány felszámolása, a közbiztonság megteremtése, a környezet védelme, a környezetbarát gazdaság biztosítása vagy a fenntartható fejlődés érdekében tett zöld gazdaságélénkítés. Ennek a célnak lehet az eszköze és szimbóluma az állam tulajdona, a nemzet vagyona.